

**Tractatio de quibusdam notabilioribus objectis ad artem obstetricandi spectantibus / Christ. Jac. Theoph. De Meza Jun.**

**Contributors**

Meza, Christian Jacob Theophilus de, 1756-1844.  
Royal College of Physicians of Edinburgh

**Publication/Creation**

Hafniae : Apud Christian Gottlob Proft, 1783.

**Persistent URL**

<https://wellcomecollection.org/works/bf2vqjy8>

**Provider**

Royal College of Physicians Edinburgh

**License and attribution**

This material has been provided by This material has been provided by the Royal College of Physicians of Edinburgh. The original may be consulted at the Royal College of Physicians of Edinburgh. where the originals may be consulted.

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.



Wellcome Collection  
183 Euston Road  
London NW1 2BE UK  
T +44 (0)20 7611 8722  
E [library@wellcomecollection.org](mailto:library@wellcomecollection.org)  
<https://wellcomecollection.org>

TRACTATIO  
DE  
QUIBUSDAM NOTABILIORIBUS  
OBJECTIS  
AD  
ARTEM  
OBSTETRICANDI  
SPECTANTIBUS,  
TYRONUM USUI  
DESTINATA

AUTHORE

CHRIST. IAC. THEOPH. DE MEZA jun.

MEDICINAE DOCTORE, PRACTICO ET OBSTETRICANTE

HAFNIENSI, NEC NON REGIAE SOCIETAT. MED.

HAFNIENS. MEMBRO.



---

HAFNIAE,  
APUD CHRISTIAN GOTTLOB PROFT,  
Bibliopolam universitatis 1783.

Les sciences sont un champ immense, et malheureusement pour nous, nos esprits sont bornés.

*Des Houvillere.*

Praeceptori

summe venerando

Domino

M A T H I A E

SAXTORPH

Med. Doct. et Professori in arte

obstetricandi

pro

doctrina theoretico - practica

Nec non

Domino

KAREN ORLÖW

Aulic. et prim. obstetric.

IN

Nosodochio regio puerperarum,

quod Hafniæ extat,

pro instructione

ad exercitium manuale

ut

levioris gratitudinis

pignus

hasce pagellas

D. D. D.

Author.



## Praefamen.

**O**pusculum, quod artis peritorum  
indagini severiori subicitur, fru-  
ctus est doctrinae et experientiae in  
Nosodochio parturientium acquisitae;  
quas simul me debere praeceptoribus  
supra dictis quam maxime venerandis  
gratus recordor.

Omniū scientiarum theoria ac  
praxis adeo arcte inter se junguntur,  
ut qui felix vult esse practicus, nullo  
modo carere poterit theoria; quae  
nequidem regulas et leges sancit seu  
fundamenta ponit, ut liceat in praxe-

chor

os viis lubricis infistere aut ingredi sine casu aut prolapsione.

Ea de causa meum esse puto in hoc opusculo, quantum potero, pro virili et pro modulo experientiae, theoriam cum praxi copulare, Lectores vero videant, quousque scopum attigerim. Meminisse tamen oportet ratione quorundam vitiorum, quae forsitan in hisce occurrunt pagellis, totum hoc opusculum primo destinatum fuisse dissertationi inaugurali; cum vero variis de causis promotionem meam diutius prorogare haud licuerit, quousque haec tractatio ad finem duceretur, praesertim dum dissertationem publice defensam actui ad XXIX. Aprilis 1783. celebrato, paratam haberem, me haud reum puto fieri impudentiae, dum publici juris faciam paucis exceptis, eodem ordine, eodemque stylo, quo actui inaugurali elaboratum fuerat.

## Praefamen.

Monendum quoque est, bona, quae  
lectoribus apparebunt hic, majori ex  
parte me debere suavibus ac vere pa-  
ternis *Saxtorphii* amicitiam Orlöwia-  
nis institutionibus, speroque ergo fa-  
veant, indulgeant caeteris minus aptis  
minusve doctis hic occurrentibus.

Lima criticorum censoria non mo-  
do grata jucundaque erit, sed animum  
addet, si unquam author iterum in  
scenam producar, quo constet, me do-  
cilem fore in vitiis corrigendis emen-  
landisque. Hafn. 15. Jun. 1783.





## Elenchus contentorum.

### Caput I.

- |    |  |    |
|----|--|----|
| 1. | De pelvi.                              | II |
| 2. | Conjunctio ossium pelvis.              | 8  |
| 3. | Pelvis divisio.                        | IC |
| 4. | Ufus pelvis.                           | II |
| 5. | Pelvis bene formata.                   | 12 |
| 6. | Diametra pelvis.                       | 13 |
| 7. | Cavitas pelvis.                        | 14 |
| 8. | Pelvis malae conformationis.           | 15 |
| 9. | Ætiologia malae pelvis conformationis. | 23 |

### Cap. II.

- |    |  |    |
|----|--|----|
| 1. | De affectionibus naturalibus et morbofis a graviditate et partu pendentibus. | 27 |
| 2. | Graviditas.  | 27 |
| 3. | Phaenomena graviditatis in partibus specialioribus corporis.                 | 27 |
| 4. | Mu   |    |

## Elenchus contentorum.

4. Mutationes totius corporis. 29
5. Signa graviditatis. 30
6. Ambiguitas horum signorum. 36
7. Ætiologia præcipuorum phaenomenorum in graviditate occurrentium. 44
8. Gravidarum affectuum therapia. 49

### Caput III.

1. De sanguifluxu uterino. 53
2. Ætiologia hæmorrhagiæ uterinae. 56
3. Peragenda in sanguifluxu uterino. 66

### Caput IV.

1. De partu. 78
2. Species partuum eorumque divisio ab antiquioribus et recentioribus. 78
3. Characteres horum partuum. 78
4. Ætiologia horum partuum. 83
5. Signa partus. 86
6. Sequelae partuum naturales et morbosae. 89

### Caput V.

1. De signis foetus mortui. 95

# Elenchus contentorum.

## Caput VI.

1. De feбри puerperali in nosodo-  
chio Hafniae anno 1781, ob-  
servata. 101
2. Praemonenda. 101
3. Signa morbi praefagia. 106
4. Mortis prodromi. 107
5. Effectus remediorum exhibi-  
torum. 108
6. Mortis dies. 110
7. Cadaverum obductio. 111
8. Corollaria. 112





## Caput I.

### De pelui.

#### §. I.



Spacium (a) ex variis ossibus constans, diuersis in locis majorem modo, modo vero minorem densitatem atque duritiem habens, variisque modis figuratum ad vesicam urinariam uterumque cum pertinentibus continendum destinatum, pelvis dicitur, praeterea inter tres sic dictas cavitates corporis humani, inferiorem constituit, variisque musculis, ligamentis et cartilaginibus partim eandem cludentibus, partimque connectentibus

(a) Notum est, vt plurimum pro *spatio* ab authoribus *cavitatem* dici, si de pelvi loquuntur, mihi vero minus apta videtur haec denominatio, quia ad cavitatem effingendam fundus requiritur, qui in pelvi non adest, adeoque a nonnullis haud inepte cum vase barbitonforis, quod fundo caret, comparatur.

bus gaudet in statu naturali, partesque duriores (b) per quas foetus in partu transire debet, effingit.

## §. 2.

Constat ex partibus duris ac mollibus, haec autem nullam inducendo partus difficultatem alienae a nostro sunt proposito; illae vero sunt duo ossa sic dicta *innominata*, ultima *lumborum vertebra* (c) *os sacrum* et *coccygis*.

## §. 3.

Ossa *innominata*, etsi unum solummodo videntur formare os, tamen ob manifestam divisionem in juniore aetate, dividuntur ab anatomicis in tres partes, quarum nomina sunt *os ilion*, *ischion* et *pubis*.

## §. 4.

Ossium *innominatorum* pars maxima lateralis et superior constituit *os ileum*, corpore, margine duabusque superficiebus constans.

1) *Corpus* est ejus pars inferior, qua cum caeteris ossibus scil. sursum et antrorsum cum osse

(b) Partes ad partum inservientes sunt vel durae vel molles, ad illas pertinet pelvis stricte dicta, ad has referuntur uterus et vagina.

(c) Mirum forsan videbitur ultimam vertebrae inter ossa pelvim constituentia recenseri, sed considerando quantum commodi gravidis, quantam utilitatem parturientibus haec affert vertebra, apparebit non inepte fecisse authores, qui eam inter pelvis ossium numerant.

osse pubis, deorsum et extrorsum cum osse ischio jungitur.

2) *Margo* est pars ossis ilei prominens, semilunaris, quae in adultis inaequalis et ossea est, in infantibus vero cartilaginosa et pro apophysi habetur. Haec margo sive crista ossis ilei labia habet duo scil. externum et internum duasque *partes* anteriorem scil. et posteriorem. Per *labia* nihil aliud volumus quam inaequalitatem ejus externam et internam musculorum insertioni inservientem, interque haec insurgit pars prominens, *spina muscularis* dicta.

*Pars anterior* cristae ossis ilei duas habet protuberantias, quarum una est *spina anterior superior*, altera vero *spina anterior inferior*. utraque est productio muscularis. *Pars posterior* vero tuberositatem habet, portioque totius marginis ossis ilei est crassior.

3) *Superficies externa* est inaequalis, sic ut nonnullis in locis eminentiae, in aliis vero cavitates vel fossae adsint, in ejus parte media invenitur *linea*, quae vocatur *linea semilunaris externa ossis ilei*.

4) *Superficies interna* magis aequalis et glabra apparet, estque etiam magis concava, habetque haud secus quam externa lineam semilunarem, quae *interna* dicitur, superque marginem asperam ossis pubis pergit et separat majorem a minore pelvi.

§. 5.

*Os ischion* pars est inferior lateralis ossium innominatorum unci ad instar formata, in tresque partes divisa, in superiorem nempe, *corpus* dictum, in inferiorem, quae *tuberositas* audit, demumque partem inde productam ascendentem, quae et ideo *ramus* vocatur *ascendens*

1.) in *corpore* ossis praecipue habetur acetabulum seu cavitas, quae caput ossis foemoris excipit, hoc etiam dici potest *ramus posterior* sive *descendens*.

2.) *Tuberositas* inservit ad horum ligamentorum insertionem, quae figuram aperturæ pelvis inferioris constituunt.

3.) *Ramus ascendens* incipit a tuberositate, indeque versus descendentem ossis pubis ramum tendit, habetque duos margines, superiorem scil. qui magnam foraminis ovalis partem constituit (*d*) et inferiorem, quae inaequalis valde est et in sexu sequiori magis oblique quam in nobiliori ascendit, adeoque magis distant ab invicem, et tali modo multura contribuit ad faciliorem capitis infantis exitum in partu.

*Uusus* ossis ischii est formare acetabulum et foramen ovale, nec non ad genitalium exteriorum

(*d*) Interdum caput ossis foemoris ex acetabulo truditur et per foramen ovale in pelvis protuberat cavitate, ansamque dat partui difficili, qui non nisi capite foemoris in naturali situ reposito, absolvi potest.

norum commodum, variorumque musculorum insertionem inservire.

## §. 6.

*Os pubis* est pars media anterior et minor ossium innominatorum, jacetque super ossis ischii ramos. Dividitur in corpus; ramum superiorem seu horizontalem, et ramum inferiorem sive descendentem.

1.) *Corpus* ossis pars crassior, versus acetabulum spectat, clauditque ejus partem mediam et internam.

2.) *Ramus superior* marginem habet superiorem et inferiorem.

a) *Superior* est longus, lineam prominentem acutam habens, quae *crista* ossis pubis nominatur. Initium capit a linea semicirculari interna ossis ilei, inseriturque juxta spinam sive tuberculum ossis pubis. Separat cavitatem pelvis ab ejus fundo.

b) *Margo inferior* rami superioris ossis pubis est admodum parvus, constituit vero partem foraminis ovalis superiorem et sulcum, per quem vasa obturatoria tendunt.

3.) *Ramus descendens* cum ramo horizontali rursus unitur, formantque simul angulum, quod dicitur angulum ossis pubis. Superficiem habet anteriorem et posteriorem, marginem internam et externam.

a) Quoad *superficies* nihil notabile in eis considerandum venit, nisi quod vesica urinaria posteriorem versus locetur.



b) *Margo externa* est acuta et inaequalis et latus internum foraminis ovalis constituit.

c) *Interna* vero laevis dividitur in partem superiorem et inferiorem. *Haec* lata est, hocque in loco connectuntur ossa pubis per synchondrosin (e) illa vero tenuior et inaequalis est, et evanescit in margine inferiori rami ascendentis ossis ischii, simulque formant arcum ossis pubis.

§. 7.

*Ultima lumborum vertebra* est primum ossum pelvim retrorsum constituentium, protuberantiam habet rotundam, cuique formando pars superior ossis sacri etiam juvat, quod et *promontorium* ossis sacri dicitur.

a) In graviditate, utero dat gravido situm justum, impeditque ejus ascensionem perpendiculariter, dirigitque versus marginem ossis pubis gravidaeque umbilicum (f).

b) In partu etiam ad justum capitis in superiori pelvis apertura situm quam maxime contribuit; agente vero utero ita circumagitur fluitans in liquore amnii caput infantis, ut

(e) Synchondrosos substantia non mere est cartilaginea sed etiam ligamentosa.

(f) Talis directio fit in tertio graviditatis mense, quo tempore uteri superficies posterior, partim ob copiosorum humorum affluxum, partimque ob auctum embryonis volumen, rotundam acquirit figuram magisque distenditur, capacitatemque sic pelvis superando ascendere cogitur.

ut glabra frons ossis sacri promontorium tangens ad latus dilabatur. (g)

## §. 8.

*Os sacrum* figura gaudet triangulari paulisperque curvata, glabram habet superficiem internam, quae pelvis cavitatem spectat. Ejus latitudo sensim a parte fima, ubi maxima est, ad apicem usque imminuitur ita, ut major ejus latitudo quatuor superet pollices, minor vero vix dimidium pollicem, variis donatum est foraminibus, per quae tendunt vasa sanguifera et nervi; profunditas in parte ejus media maxima est, quo loco usque ad os coccygis ejus curvatura dimidium format circulum. *Os coccygis* ultimum constituit pelvis os, apprimeque convenit cum osse sacro ratione figurae, quoad magnitudinem enim hoc illo majus est, constat ex tribus quatuorve ossiculis minoribus, quae admodum elasticis cartilaginibus rarissime ad osium duritiem pervenientibus inter se connectuntur. (b)

A 4

Con-

(g) Tali modo longitudinalis diameter capitis (inter frontem scil. et occiput) ad maximum diametrum scil. obliquum, dextrum seu sinistrum pelvis aptatur.

(b) Horum ossiculorum anchylosis incommoda non inter adiphora numeranda in partu inducit, nam in statu horum naturali a transeunte per inferiorem pelvis aperturam capite, retrorsum premitur os coccygis, indeque (1) majus spatium hujus aper-

## Conjunctio ossium pelvis.

§. 9.

Omnia haec usque breviter descripta ossa variis modis junguntur inter se, per synchondrosim scil. syndesmofim, sifarcosim et veram ossificationem.

1) Conjunctio ossium pubis fit per cartilaginem sui generis, firma enim est duabus constans lamellis (i) sic ut lamella altera uni ossi pubis lateri, altera alteri adhaereat lateri. Fibrae hujus cartilaginis in ipsa ossis substantia evanescent. Lamellarum altera est concava, altera convexa, anterior est lata posterior vero, quae pelvis cavitatem spectat, angustior, pars superior latioris lamellae majorem habet latitudinem quam inferior. Dantur praeterea aliae fibrae ligamentosae, quae circa juncturam capsulae formant vaginalis speciem. Tendines quoque musculorum abdominalium, qui

aperturae faciliorem capitis exitum praebet. (2) elasticitate qua in caput egrediens reagit laesioni obstat perinaei. Caeteris enim paribus ossis coccygis est officium, caput sub arcu infra pubem dirigere, aliter enim capitis directio fiet perinaeum versus. Damnandae ergo sunt obstetrices, quae variis artificibus digitorum ope retropremendo os coccygis, faciliorem credunt inducere partum, nescientes quod sic agendo facile a sede haec officula recedi posse, posteaque immobilia reddi.

(i) Olim credebatur unam dari tantum lamellam, qua conjunctio horum ossium perficiebatur, sed anatomici hodierni, sole meridiano clarius contrarium ostendunt.

qui decussatim hic detinunt, multum ad connexionis robur efficiunt (*k*) fabricae atque figurae hujus cartilaginis accurata cognitio necessaria est obstetricantibus et chirurgis nempe ubi celebranda venit operatio a *Sigault* inventa, sectioque symphiseos ossium pubis dicta, scil. quando diameter parvus superioris aperturæ pelvis tam angustus est, quod caput foetus non nisi mortis periculo si unquam sponte transire possit. (*l*)

2) Caeterae ossium innominatorum partes vera inter se connectuntur ossificatione.

3) Ossa innominata cum sacro laminae semilunaris ope junguntur, antrorsum tegitur os sacrum cartilagine, retrorsum vero eminentiae et cavitates reciproce sese recipi-

A 5

unt

(*k*) A nonnullis recentioribus etiam creditur motum dari perceptibilem inter haec ossa, sive articulationem manifestam, sed nondum satis confirmata habetur haec opinio, dum enim consideramus fortem atque mirabilem hujus cartilaginis fabricam, facile patebit hunc motum vel imaginarium prorsus vel vix ne vix sensibilem esse.

(*l*) Teste cel. *Saxtorphii* amicique *Winslowii* experientia rarissime si unquam osseam duritiem acquirat haec cartilago; quod si adsunt nonnulli, qui semper talem putant invenire ossificationem, minus accuratae cartilaginis fabricae cognitioni, hic adscribendus error, nam si lineis aliquot a media cartilagenis parte culter applicatur anatomicus, in ipsam ossis pubis substantiam facile dilabitur, indeque creditur cartilaginem, indolem acquisivisse osseam.

unt recipiunturque. Hoc locum synchondrosifis sacra iliaca vocatur. (m)

4) Ultima vertebra lumborum cum offe sacro jungitur per synchondrosim. Adfunt preterea *superficies articularia*, apophyses et ligamenta horum ossium conjunctioni infervientia.

5) Os coccygis cum offe sacro in faeminis, cartilaginibus flexibilioribus quam in viris connectitur (n) ligamenta etiam capsulam formant circa hoc officulum.

## Pelvis divisio.

### §. 10.

Pelvis dividitur in marginem et cavitatem. Margo seu uti aliis placet *pelvis major* formatur, ab ilei superficiebus internis, deficit vero antrorsum, retrorsum vero ab hoc supletur quod supra ossis sacri marginem est. a cavitate separatur per lineam *innominatam* dictam.

*Cavitas* vel *pelvis minor* in aperturam et cavitatem stricte dictam dividitur.

1) *Aperturae* sunt duae, superior scil. et inferior, spatium vero inter has cavitas audit.

a) *Aper-*

(m) Nonnulli existimant dari ossificationem inter haec ossa.

(n) Forfan ex hac flexibilitate cartilaginum quae caeteris paribus major est in faeminarum quam in virorum pelvibus, hypothesis separationis pelvis ossium in omnibus partuum speciebus, uti hodierni ut plurimum credunt, ortum duxit.

a) *Apertura superior* retrorsum ab angulo ossis sacri lateraliter a linea innominata ossis ilei, et a crista ossis pubis antrorsum formatur. Figura ejus est cordis in chartula Iusoria picti adinstar, ejusque vestigium impressum retrorsum a promontorio ossis sacri oritur.

b) *Aperturæ inferioris* figura est ovalis, et ab osse coccygi, ligamentis tuberoso sacris, ascendenteque ossis ischii ramo et ab arcu sub pube formatur.

2) *Cavitas* inter has aperturas media formatur retrorsum, ab excavatione sacri et coccygis, lateraliter a descendantibus ossis ischii ramis, et ab ossis pubis superficie sive posteriori, antrorsum.

### Usus pelvis.

#### §. II.

Pelvis suum habet usum non modo in et extra graviditatem, sed etiam in ipso partu.

1) Extra graviditatem a) inservit formandæ tertiæ et inferiori corporis humani cavitati, in qua continentur varia viscera scil. intestinum rectum, vesica urinaria, in sexu masculino vesiculæ etiam feminales et in feminino uterus.

c) Musculorum ligamentorumque partium genitalium insertioni, nec non ossium foetorum capitibus receptaculo efformando.

2) Graviditatis tempore uterum extensum suffulsit parietum in more, et promontorii operum simul cum ovo humano in aptum directum situm.

3) In

3) In partu reagit in partes molliores, impeditque harum prolapsum atque disrptionem, comprimit dirigitque praeterea infantis caput, ut commodissime caeteris paribus exeat.

§. 12.

Peraetis utcumque breviter omnibus, quae in genere de pelvi dicenda erant, confiderandum modo venit qualis pelvis esse debet, ut partus absque magnis incommodis perfici quaeat, et qualis interdum non sine magno five matris, five foetus damno a naturali aberrat tramite.

Pelvis bene formata.

§. 13.

Si longitudo pelvis circumferentiae proportionem adaequatam habet (o) cum longitudo foeminae ad quam pertinet, si diametra justam labent dimensionem, habita ratione ad dimensionem embryonis capitis, uti communiter in statu invenitur naturali (p), tunc bene conformata habetur pelvis.

Dia-

(o) Haec circumferentia determinatur ab authoribus ad  $\frac{1}{4}$  partem foeminae altitudinis. differt ergo magnitudo ratione majoris vel minoris foeminae proceritatis.

(p) In statu dixi naturali, etenim in bene conformatis pelvibus etiam partus decurrunt incommoda et difficultates, vel si caput a prima generatione nimis magnum, vel si morbosam solito majorem habet magnitudinem, vel si futurae inter cranii ossa ossificatae fuerint, tunc non sine difficultate transire potest caput, imo interdum impossibilis prorsus fit partus.

## Diametra pelvis.

## §. 14.

Dictum est jam aperturas dari pelvis, per quas caput transit foetus. Hae vero aperturae si dimensiones habent capitis magnitudini haud respondententes, partus inducunt difficiles; hae dimensiones *diametrorum* nomine notae sunt, differuntque *numeri* et *magnitudinis* ratione. In superiori apertura adfunt tres conjugata transversa et obliqua, in inferiore vero adfunt duae, conjugata nempe et transversa.

1) *Conjugata superior* extenditur a parte promontorii media usque ad ossis pubis symphyseos, etque diametrorum trium hujus aperturae minimus et *quatuor* et  $\frac{1}{4}$  pollices latus.

2) *Transversa* a media ossis ilei parte unius lateris versus alterum oppositum, integra pollice major est, quam praecedens ergo 5 et  $\frac{1}{4}$  habet pollices.

3) *Obliqua (q)* est duplex sc. dextra et sinistra; dirigitur a posteriori angulo excavato ossis sacri unius lateris et oblique versus oppositum os pubis alterius lateris currit, estque diametrorum maximus utpote 5 et  $\frac{1}{2}$  pollices habens.

4) *Di-*

(q) Obliquus et transversus superioris aperturae diameter, interdum longitudinis ratione differunt inter se, sic ut quandoque hic, quandoque ille major sit, sed non multum interest, modo conjugata hujus aperturae justam habeat dimensionem.



4) *Directio* superioris aperturae 55 fit a linea horizontali.

5) *Axis* est *linea* hujus directionis perpendicularis, minime convenit cum corporis axi, sed cum eo format angulum 35. (r)

§. 15.

Inferioris pelvis aperturae 1) *Diametron transversum* extenditur ex una tuberositate ossis ischii ad alteram, *magnitudinis* ratione convenit cum conjugata superiori.

2) *Conjugata* inferior ab ossis sacri apice tendit sub arcu infra pubem, convenitque cum transversa superioris aperturae (s)

3) *Directio* hujus aperturae obliqua etiam est, si faemina situ stat erecto inclinatur a linea horizontali sub angulo 18.

4) *Axis* inferioris pelvis aperturae inclinatur ex horizontali sub angulo 72, si vero prolongatur, sub diaphragmatis fere incidit centro. Hi duo axes ad decussis figuram rediguntur eo in loco, ubi os sacrum majorem format curvaturam.

Cavitas pelvis.

§. 16.

Quemadmodum aperturae, sic etiam cavitas suas habet dimensiones seu diametra.

1) *Con-*

(r) Secundum hujus lineae longitudinem situs est uterus in ultimo gestationis mense.

(s) Mobilitas ossis coccygis in causa est, cur non determinetur ab hoc osse hoc diameter, ob mobilitatem enim indeterminata foret dimensio.

1) *Conjugata* a curvatura ossis sacri ad arcum sub pube producitur, habetque 5 et  $\frac{1}{2}$  pollicem, cum obliqua ergo convenit superioris aperturæ.

2) *Transversa* spatium inter binas internas ossis ischii apophyses occupat, 4 et  $\frac{1}{4}$  habet pollices, hinc aequalem habet magnitudinem ac conjugata superioris aperturæ et transversa inferioris.

3) *Profunditas* cavitatis hujus non ubique aequalis est (t) quod obstetricantes ut sciant, quam maxime necessarium explorandi ergo, habet scil. antrorsum 2 pollices, lateraliter 4, retrorsum vero 5 vel 6.

4) *Figura* cavitatis ovalis est, rotundior vero extremitas in ossis sacri incidit curvaturam. Directio est curva.

## Pelvis malae conformationis.

### §. 17.

Pelvis fabrica, figura et constructione si-  
ve partialiter siue universaliter a naturali re-  
cedens,

(t) Cognitio profunditatis pelvis magni est momenti in arte obstetricandi, praesertim iis, qui felices in operationibus esse cupiunt. Ex hac enim sola cognitione determinare licet justum tempus inversionis instituendae, forcipum siue *Smellianae*, siue *Levretianae* applicandarum magna enim difficultate invertitur foetus, si caput perverse situm, aperturam jam replet superiorem vana est tentatio applicationis forcipis *Smellianae*, si non ad inferiorem aperturam, vel saltem pelvis cavitatem caput pervenit &c.

cedens, variis nempe ex causis postea enumerandis, sic ut partus vel summa cum difficultate, vel omnino sponte fieri haud possit, *male conformata* dicitur. Vitium parziale esse potest vel in superiori vel in inferiori apertura, vel denique in ipsa cavitate.

## §. 18.

*Apertura superior* peccat vel nimia angustia vel nimia latitudine.

I. *Nimis angusta* fit vero causis ex sequentibus

- a) Ex promontorio nimis prominente.
- b) Ex arcu ossis pubis justo minorem habente convexitatem.
- c) Ex inaequalitatibus in ossibus fime-  
tricis.
- d) Ex exostofibus, nodis, callositatibus etc.  
in pelvis circumferentia.

## §. 19.

*Ex nimis prominente promontorio* minuitur dimensio conjugata superioris aperturae pelvis (*u*) quod etiam fit in *compressis* et *complanatis* nimis pelvibus, cujus causa est minor ossis pubis convexitas, hac differentia vero quod in *complanatis obliqua* simul imminuitur, *transversa* vero augetur (*x*) quae omnia  
majo-

(*u*) In pelvi, cujus conjugata, vel uno verbo apertura superior angusta est, observatur inferiorem tunc ut plurimum latam esse; et sic partus in initio protractus, acceleratur, versus finem.

(*x*) Hinc sequitur caput in transversum diametron ingredi cogi, indeque vesicam comprimere urinariam  
tam

majori in gradu vero etiam occurrunt in compressis. Interdum fit quod unum ex pubis ossibus fit altero longius, vel etiam alterum horum fit convexum, alterum vero planum, ex hac ossium symmetricorum *deformitate*, circumferentiae inaequalitates, indeque partus incommoda producuntur, a *callositatibus* exostosisve diametra imminui posse neminem latere poterit.

## §. 18.

Vidimus in compressis et complanatis pelvibus conjugatam superiorem imminui debere, gradu vero differt haec imminutio, ita ut non semper inde fiat partus impossibilis, sed haud raro ad hunc perficiendum requiruntur instrumenta varia huic scopo inventa. Sic, verbi causa, si 3 et  $\frac{3}{4}$  habet pollices, partus naturae moliminibus absolvitur (y), si 3 et  $\frac{1}{2}$  extrahitur foetus vivus forcipis ope (z). Si imminuitur conjugata ad 3 et  $\frac{1}{4}$  forcipe extrahi potest foetus, non autem vivus sed mortuus

tam magno in gradu, quod ischuria molesta post partum usque producat. Descensus capitis praeterea tali modo siti inferiorem aperturam difficilem vel omnino impossibilem exitum parat.

(y) Quod facile admodum fieri potest, nam capitis inter aures latitudo 3 et  $\frac{1}{2}$  pollicum dimensionem non excedit.

(z) Extractio foetus vivi forcipis ope in tam angusta pelvi, non adeo miraculosum forsitan videri debet, quia per suturas cranii interosseas cerebri compressio praepeditur.

tuus (a). Si tres habet pollices, tota in sectione *Caesarea* ponitur spes. Interdum ad 2 et  $\frac{3}{4}$ . 2 et  $\frac{1}{2}$ , 2 et  $\frac{1}{4}$  pollicem, immo ad 21, 15, 11, lineas minuitur, in tali casu autem recomendatur vel hysterotomia (b), si foetus est vivus, vel embryotomia, si foetus est mortuus.

2. *Lata nimis* fit apertura pelvis superior a promontorio nimis retracto (c) vel a justo magis prominente apice ossis sacri.

§. 19.

(a) Causa latet in nimia cerebri compressione.

(b) Hysterotomia ab antiquioribus simili in casu celebrata, inter recentiores non multos invenit fautores, infelicem ob eventum in matre praecipue. Indequ ab iisdem huic alia minus forsan periculosa substituitur operatio, nempe Symphyseos ossium pubis sectio, cujus ope aperturae latitudinem augere conantur obstetricantes. Verum enim vero variae inde lites exortae inter artis peritos sit ut culpetur ab his laudetur ab illis. Argumentum vero admodum probabile contra hoc est, quod equidem difficile determinetur an conjugata 2 et  $\frac{1}{2}$  habeat pollicem, quod habere debet, teste cel. *Saxtorphio*, si cum utilitate hanc operationem celebrare velimus, imo vix necessariam esse affirmat, si tres habet pollices. Quomodo vero haec accurate determinanda? equidem haud ignoro varias ab authoribus commendari enchyreises ad hoc indagandum. Sic *Levret* tum demum sectionem *Caesaream* instituendam docet, dum manus ingredi non potest superiorem pelvis aperturam, vel nec simul cum foetus pedibus retrogredi potest, sed luculenter patet incertitudo hujus enchyreiseos, ob majorem manus magnitudinem in uno quam in altero subjecto, dein major etiam requiritur latitudo ad capitis quam ad pedum transitum.

(c) Uti fit in gibbosis ob vertebrae lumborum incurva-

## §. 19.

Apertura inferior etiam peccat ratione latitudinis et angustiae.

I. Angustia fit,

- a) A nimis appropinquantibus ossis ischii tuberositatibus.
- b) Ex appropinquatione apicis ossis sacri, versus arcum sub pube.
- c) Ex ossis coccygis vel per ossificationem vel per luxationem immobilitate.
- d) Ex arcus infra pubem angustia.
- e) Ex circumferentiae exostosis.

## §. 20.

Cavitas variis etiam modis a naturae tramite aberrat, et praeter vitia alia habet et talia, quae recensita sunt in aperturis. Scilicet quod est

- a) Nimis lata (d).
- b) Nimis angusta.
- c) Ejus latitudo latitudini aperturarum non respondet, quod fit 1) si os sacrum

B 2

justo

curvationem. Hujus latitudinis sequelae sunt:  
 1. Capitis introitus in omnibus variis sitibus et difficilis ejus per inferiorem aperturam exitus.  
 2. Orificii uteri violentia, atque tardior et non nisi per justum cum capite contactum dilatatio.  
 3. Uteri retroflexio, qui ergo ascendere nequit secundum aperturae axim. Tali modo super marginem pelvis anteriorem trahitur orificium et causam inducit partus difficilis.

- 1) Uterus tunc facile descendit et retroflebitur perinaeum, et genitalia laeduntur.

justo minus curvum. 2) Si os pubis plana nimis. 3) Si exortoses aliaeve excrescentiae in circumferentia adfunt. 4) Si caput ossis foemoris per luxationem foramen intrat ovale (e).

d) Profunditas interdum minus justam habet dimensionem (f).

§. 21.

Quemadmodum partes pelvim constituentes specialiter vitiosae esse possunt, sic etiam tota pelvis generaliter malam potest habere conformationem, quod fit tribus sequentibus modis.

1. Figura pelvis sc. in omnibus diametrorum aperturis, potest esse vel nimis magna vel nimis parva.
2. Poterit esse distorta.
3. Poterit masculinae esse similis pelvi.

§. 22.

*Nimis magna*, caeteris paribus vero bene conformata pelvis; primo forsan intuitu pro optimo partus omine assumere licebit, nam partus

(e) Replet tunc partem cavitationis pelvis, et capitis obstat exitui.

(f) Fit interdum, quod pars anterior, lateralis vel posterior pelvis justo majorem vel minorem habeat latitudinem. Ex. gr. Si superficies interna ossium pubis plus habet quam duos pollices retardatur partus; si vero minoris est latitudinis, acceleratur, sic etiam res se habet cum latitudine majori vel minori caeterarum pelvis regionum.

partus acceleratus qui inde ut plurimum fit, a quamplurimis inter infelices haud numeratur, quia, uti perhibent brevissimum dat finem omnium parturientis laborum. Verum enim vero a simili partu, proh dolor! periculosa saepe instare possunt symptomata. Acceleratus enim partus violentiam inducere valet. 1) *Segmenti inferiori.* 2) *Perinaei disruptionem.* 3) *Placentae nimis subito solutionem indeque haemorrhagias periculosas oriundas.* Interdum etiam 4) *colli uteri elongationem,* 5) *ipsius uteri retroflexionem.* 6) *Vesicae urinariae pressionem, indeque consequendam ischuriam molestant post partum metiam.* 7) *Uteri quoque prolapsus a pelvis nimia latitudine inducitur.*

## §. 23.

Si pelvis *universali* peccat angustia, ut plurimum partus fit vel protractus, vel durus et difficilis, vel omnino impossibilis, ratione habita ad majorem vel minorem angustiam quod specialiter magis explicandum prout, dum seorsim de variis partuum speciei-  
bus dein fuerit sermo.

## §. 24.

In *distorta pelvi*, ut plurimum diametra angustam non possunt habere dimensionem, hinc insequuntur damna a capite infantis male fito. Talis *distorsio* vero variis poterit esse modis. *Os ileum* nempe unius lateris altius quam alterius. *Os sacrum* oblique inter ossa



ilea situm. *Spina dorsi* quoque distorta, alterum ossium *pubis* altero brevius. *Figura symmetrica* aperturarum mutata, *symphysis* ossium *pubis*, ossis *sacri promontorio* haud opposita.

## §. 25.

Si pelvis *masculinae* est similis, varia iterum partus inducuntur incommoda. Notum enim est, in potiori sexu ossa pelvis *crassiora* esse, *majusque* ergo occupare *spatium*. *Ossa ilea* cum *crista* eorum superiori magis contigua vel proxima inter se esse. *Os sacrum* angustius minusque curvatum quam in sequiori sexu. *Promontorium* minus prominere. *Ossa pubis* quoque majorem formare curvaturam vel convexitatem in foeminis quam in viris, *aperturam superiorem* et *arcum infra pubem*, minorem esse in hisce quam in illis. *Cartilagine*s etiam intra ossa *pubis* angustiores minusque elasticas. *Ossa ischii* minus *divergeri*, et *acetabula*, magis versus ossa *pubis* sita esse in viris. Ita autem si tali modo conformata fuerit pelvis in feminino subiecto, non mirum erit ansam dari *dystociae*, partim in *apertura superiori*, partimque in *inferiori*.

## §. 26.

Patet jam, quot modis pelvis a naturali via deviare poterit, incommodaque inde quam plurima in partu induci. Nihilominus non semper ob malam pelvis structuram five generalem five specialem partus redditur difficilis. Interdum enim in foetu contraria

traria occurrunt vitia, quae tali in casu perfectiones vel *commoda* saltem nominanda essent. Exempli gratia:

- 1) Foetus ordinariam haud adeptus magnitudinem. (*g*)
- 2) Sutura capitis solito latiora. (*b*)
- 3) Ossa cranii absolutam non adepta adhuc dum duritiem. (*i*)
- 4) Perversus capitis situs pelvis vitio respondens. (*k*)
- 5) Aliae circumstantiae magis extraordinariae in embryone praesentes. (*l*)

### Æthiologia malae pelvis conformationis.

#### §. 27.

Multiplices possunt esse causae malam pelvis conformationem producentes. Praecipue vero ad quatuor reducuntur classes, ut plurimum occurrentes. Sunt autem

- 1) Conformatio prima.
- 2) Fracturae.
- 3) Convulsiones.
- 4) Morbus rachiticus.

#### B 4

#### §. 28.

- (*g*) Parvus enim foetus facilius transit per pelvim minorem quam si solitam habet magnitudinem.
- (*b*) In tali casu absque periculo comprimuntur ossa cranii vel ab ipsis pelvis ossibus vel a forcipe.
- (*i*) Causa patet ex dictis ad notam praecedentem.
- (*k*) Perversus situs tunc utilis est, quia uno vitio emendatur alterum.
- (*l*) Ex. gr. si foetus cranio omnino caret, ut interdum observatum.

## §. 28.

Quoad *primam conformationem* locum habet tum in potiori quam in sequiori sexu: notum enim est, quod fabrica partium interdum longe a naturali modo recedit, in viris quidem minoris momenti quam in foeminis; ratio in propatulo est. (m)

## §. 29.

*Fraeturae* partim ob callositates, partim ob neglectam et perversam curationem, an-  
sam vitiis pelvis praebere possunt, quod nemo inficias ibit. *Convulsiones* praecipue in teneris subjectis, infantibus, ubi ossa et articulationes sufficiens non nactae adhuc robur, distorsiones in vertebrae producunt aliquando lumborum, quae iterum in os agunt sacrum, talique modo igitur mutare possunt pelvis dimensiones.

## §. 30.

(m) Non modo figurae et conformationis ratione peccat subinde prima corporis fabrica, sed et etiam numeri partium deficientis nempe vel excedentis. Exemplum defectus mihi contigit videre A. 1781. in foetu molitricis. Deficiebant enim brachia manusque et foemora, patellae ad acetabula ossis ischii sitae erant, in pedibus quatuor tantum aderant digiti, quoad caetera vero robustus, sanus vegetusque erat foetus. Genitalia praecipueque testiculi ratione habita ad caeteras corporis partes ingenti erant voluminis. Vox erat fortis mascula in ploratu. Appetentia gaudebat bona, optimeque valentem vidi adhuc duos menses natum, jam vero nescio num adhuc in vivis est.

## §. 30.

*Rachiticus* vero morbus prae caeteris omnibus dictis, frequenter malam inducit pelvis conformationem, totius enim corporis ossa hoc miserando in statu molliora flexibilioraque fiunt, adeoque aptiora redduntur impressionibus et externis injuriis recipiendis.

1. Sic *claviculae* sternum versus praesertim intumescunt et intorquentur.

2. *Sternum* ipsum nimis prominere, hinc muscoli abdominales *recti*, qui punctum insertionis in hoc habent osse, simul cum osse pubis, quo alterum extremum musculorum adhaeret, altius tolluntur; sicque pelvis superior apertura a debita aberrat forma et plana horizontalisque nimis fit, verbo, angustatur; e contra vero inferior ampliatur.

3. *Ossa foemoris* cylindrica extrorsum curvantur, eorumque capita ergo in acetabulis articulata in pelvi iterum dant impressionem adeoque colla foemorum transversalem acquirunt directionem: et quia totius corporis pondus in haec cadit, in rectum premuntur angulum, et perversa igitur directione agere coguntur.

4. *Spina dorsi* curvatur etiam in rachitico morbo, ob connexionem autem cum osse sacro, illud os e sede movetur sua et iterum variis pelvis deformationibus praebet originem, a qualicumque externa compressione, a prava in brachiis gestatione, a vestimentis artioribus minusve aptis in hoc morbooso statu,

magis adhuc distorquentur ossa, premunturque et fabrica sic laeditur pelvis, et etiam in provectiore aetate vestigia, caeteris licet ossibus ad justam redactis formam, in pelvi manent et occasionem pariunt variis partus impedimentis.

## §. 31.

Haec sufficiunt de iis, quae ratione pelvis structurae afferre mihi necessaria videbantur, si forte alia adhuc addenda alicui visum, haud dubito equidem potius ad subtiliora quam ad solidiora pertinere. Hinc omnes probris atque bonis excusatum me habere certus sum, quod haec libenter omiserim; statim absque longioribus ambagibus me ad pertractationem affectionum naturalium et morbosarum a graviditate et partu pendentium conferendo, nec est quod putetis me de mollioribus partus partibus sc. utero et vagina acturum, cum haec praesertim ab omnibus anatomicis traduntur, praetereaque cum ad singulos fere partus speciatim de harum vitiis vel mutationibus mentio injicienda sit.

## Caput II.

## De affectionibus naturalibus et morbofis a graviditate et partu pendentibus.

## Graviditas.

## §. 32.

Gravida dicitur foemina maturae aetatis viro cohabitata, si vel in uteri cavo (*n*) vel in tubis fallopii, ovariis aut in alio quocumque loco cavitatis abdominis irradicatur ovum semine virili foecundatum, donec successivo illius incremento uterus ejusve partes cum abdomine extenditur: quo graviditatis status determinatur.

## Phaenomena graviditatis in partibus specialioribus corporis.

## §. 33.

E graviditate tanquam e nova causa exoriuntur variae mutationes notabiles, quae se exferunt vel speciali modo in utero, aliisve partibus singularioribus, vel in corpore toto.

1) *Mensium suppressio*, quae communiter contigit, simulac ovum utero adhaeserit, sive hoc fit, quia sanguis superfluus post conceptionem, impenditur nutrimento ovi uterique

(*n*) Haec ordinaria est graviditas, extraordinaria vero appellatur, quando extra uterum locatur ovum, cujus varia exempla prostant.

que incremento, quippe quod orificia vasorum velamentis ovi ita obturantur, ut nulla menstruationi ulterius via pateat.

2) *Dissentio uteri*, altera notabilis mutatio quae in graviditate contingit, ob vasculosam naturam enormiter adeo affluxu sanguinis in serpentinosos uteri canales novo stimulo alliciti dilatatur ejusdem cavitas, ut non modo foetui sed et secundinis liquorique amnii intra membranas contento sufficiens spatium concedat; hinc moles ejusdem adeo augetur, ut sensim sensimque crescendo a superiori pelvis parte, cui ante graviditatem pro maxima parte pyri complanati instar haerebat ad scrobiculum cordis usque tempore gestationis sese extenderit.

3) Mutatur in graviditate simul *vagina*, cum primis duobus mensibus descensu uteri, quoad longitudinem brevior reperitur, post tertium vero mensem ascendente supra marginem pelvis utero, elongatur iterum, usque ad finem graviditatis, quo tempore, priori causa, de novo brevior apparet, quemadmodum post quintum mensem successive ita dilatatur una cum collo uteri, ut rugae internae sensim sensimque deleantur, liquorque vaginalis versus terminum partus spissior; mucii tenacioris instar reddatur.

4) *Mutatur abdomen* ab utero incremente, quae in justa et ordinata graviditate post tertium mensem lente ab ossibus pubis, oblique anteriora et superiora versus successive expandi-

panditur, donec versus finem graviditatis figura rotunda circa umbilicum maxime protuberet.

5) Praeter has mutationes circa vigesimam graviditatis hebdomadam percipiuntur *motus embryonis* pisciculi adinstar se moventis, contraque manum abdomini impostam manifeste illidentis ab exploratione sentitur.

6) Tandem *mammarum* insequitur *mutatio* consistens, in earumdem intumescencia, duritie lactisque confectione, papillarum colore rubro fusco, quae omnia circa quartum mensem aut serius observantur.

7) Etiam pedes crura et genitalia ultimis mensibus subito intumescere solent; quae reliquae sunt mutationes partium singularium internarum, non adeo sunt observabiles aut visui patentes.

### Mutationes totius corporis.

#### §. 34.

In reliquo corpore a conceptione facta usque ad partum aliae non minus notabiles occurrunt mutationes sc. horror levis statim conceptionem insequens aliaeque symptomata (quae facilius ab impraegnata foemina sentiuntur quam describuntur) sub coitu vel statim post coitum se exerunt, dolores in hypogastrio et circa umbilicum, fastidium, nausea, vomitus, animi deliquia, appetitus depravatus, pica, vertigo, cephalalgia,



gia, odontalgia, ptyalismus, ructus acidi, vicissitudo laetitiae et moestitiae assidua, appetentia hujus vel illius insoliti cibi prae caeteris: (o) Aversio a coitu, quem quaedam tamen magis appetunt, (p) rariaque alia se fi-  
stunt phaenomena non semper tamen in omnibus subjectis aequae observabilia, plurima quoque illorum ad finem tertii mensis sponte cessare solent; cum primum in aliis subjectis alia incipiunt symptomata morbosa, respiratio nempe difficilis, tussis, affectiones variae spasmodicae, dolores lumborum, ischuria, haemorrhagia uterina, profusio liquoris ovi, abortus, uti etiam post sextum mensem obstructio alvina, haemorrhoides caecae, tenesmus, ischuria, stupor crurum, descensus uteri, nec non sanguifluxus ex utero saepe periculosissimus et prorsus improvisus.

### Signa graviditatis.

#### §. 35.

A prodictis phaenominis et mutationibus morborum desumuntur signa graviditatis, quorum *intumescencia abdominis et mammarum, motus embryonis* legitimo tempore perceptus et segmenti uteri inferioris *justa mutatio*; pro certissimis habentur, incertiora reliqua putan-

(o) Novit *van Switen* multas matronas, quae ex hoc solo signo noverant se gravidas esse. vid. comment. in aphorism. Boerhav. Tom. IV. p. 451.

(p) Forseca med. Lusit. disput. 2. cap. 2. p. 41.

tantur; haec enim tam in graviditate ordinaria quam in extraordinaria communiter observantur adeoque a nobis ut *constantiora* ulterius sunt pertractanda.

A) *Intumescencia abdominis*, quae in iusta et ordinata graviditate ab utero gravido lento incremento juxta axin superiorem pelvis ascendente producitur, differt ratione formae et indolis ab aliis tumoribus abdominis, cum quibus facile confundi potuisset, sic,

1. *A tumore ascitico* eo maxime distinguitur, quod hic mollior magis complanatus et aequabilis, latera distendit aequae ac anteriorem abdominis partem cum notabili fluctuatione liquoris percussione ventris moti; quodque in tumore hydropico umbilicus profundus coni excavati formam obtinet, in graviditate vero saltem post sextum mensem complanatur primum, superato vero septimo mense coni adinstar extra abdomen protrusus elevatur vel omnino deletur (q), in hoc statu praeterea nullus ad medium gestationis tempus sentitur motus embryonis.

2. *A hydrope anasarca*, ubi tumor totius abdominis mollis et aequalis, foveam a digito impressam diu retinens, lenteque ab extremitatibus inferioribus prius tumefactis in ventrem ascendit, in graviditate vero inverso ordine incepit primum tumor ventris ultimoque graviditatis tempore insequitur de-

(q) Roederer element. art. obstetric. p. 68.

demum pedum, crurum et genitalium absque aliis ascitidis peculiaris signis.

3. *A hydrope cystico* per explorationem orificii uterini plane immutati, nisi in ovario ipso cysticus tumor contineatur, tunc a sede sua ad latus removeri orificium uteri observarunt cel. *Callisen* (r) et *Saxtorph.* (s)

4. *A tympanitide* in quo abdomen aequaliter tensum ad apulsum, tympani instar sonat nulla in orificio uteri observata mutatione.

5. *Ab aliis tumoribus* quibuscumque ex ipso utero inflato, turgido schirroso cancroso Hydropico suppressione mensium, inflammatione, mola aliisque causis praeter graviditatem ortis; distinguitur praesertim proportionato modo et ordine, quo increfcit sub graviditate abdomen, dum fine tertii mensis globi adinstar in regione hypogastrica prope pubim prominat. In quinto vero mense regionis umbilicalis infimam partem attingit. In septimo totam regionem umbilicalem adimplet. In octavo regionem epigastricam elevat donec nono mense iterum ad umbilicum protuberat; ne dicam de specialioribus horum morborum signis, quae statum hunc morbosum a graviditate diversum ulterius determinant: quaemadmodum exploratio vaginalis diversorum talium tumorum indolem interdum haud obscure declarat.

B. Mo

(r) Chyrurg. Hodierna.

(s) Act. Hafniens.

B. *Motus Embryonis* raro ante vigefimam graviditatis hebdomadam, vivente quamvis infante cognoscendus, fignum graviditatis exhibet indubitatum, tumorisque abdominis certiozem originem manifeftat, modo non cum aliis fpasmodicis inteftinorum motibus confundatur, fed pifciculi fe moveatis adinfar, contra manum exploratoris frigidam abdomini impofitam illidentis fentitur.

C. *Segmenti inferioris uteri jufta mutatio* inter graviditatis figna certiora merito referenda eft; haec quoque indolem tumoris abdominalis five a graviditate exoritur, five aliorum morborum effectus fit haud obfcure determinat: praefertim fi mutatio fubftantiae fitus et figurae, ordinario modo et tempore, quo fiere folet, contingit. *Prioribus* enim *duobus* menfibus novo pondere ovi et affluentis humoris descendit uterus profundius in vaginam, ita ut prima digiti phalange infra orificium vaginae facile attingi poffit. Eodem tempore digitus exploratoris methodo a celeb. *Puzos* celebrata per inteftinum rectum intromiffus, facile turgefcentiam posterioris fuperficiei uteri, incremento ovi dilatati (g) dignofcere valet, portionis vero vaginalis uteri fubftantia cartilaginea quandam magis jam fpongiofa mollior et craffior evadit. (b) ri-  
ma

(g) Hoc explorandi modo a defcenfu uteri morbofo determinatur graviditas.

(b) Infignem calorem quem in orificio gravidarum ob-

ma praeterea inter binalabia orificii praesens, quae in non gravidis transversa est, in gravidis vero mox in lenticularem formam contrahitur, quae in initio graviditatis juxta assertionem *Hippocratis* (i) vere clausa reperitur, praesertim in primiparis, in iis quae saepius peperere digitalis ad instar exterius apertum. (k) *Tertio mense* cum nullum amplius spatium in pelvi arctata invenit uterus, superiori sua parte insigniter dilatatur, per figuram pyriformem supra marginem superiorem pelvis ita elevatur, ut segmentum inferius ea adscensione tam longe ab orificio vaginae in altum attollatur, versusque promontorium ossis sacri retrovertitur ut digiti explorantis ope, vix ulterius in vagina attingi possit. *Quarto mense* vacua omnia in parte posteriori vaginae reperiuntur, in anteriori vero parte inter vesicam urinariam et orificium uteri, per substantiam uterinam molis contentus experto digito

fervare voluit *Lewretus* vix characteristicum quid esse puto.

(i) Magna fuit inter authores disputatio, utrum foemina gravida censenda sit, cui apertum fuerit orificium uteri nec ne. Nos utramque sententiam stabuliri posse affirmamus. In aliis enim clausum juxta assertionem *Hippocratis* invenimus orificium uteri in praegnati, in aliis apertum idem reperitur.

(k) Hinc non generaliter vera est authorum opinio, scil. quod orificium statim post conceptionem clausum sit, nisi per orificium intelligere velimus orificium internum.

digito haud obſcure ſentitur, praefertim ſi eodem tempore externa manu abdomini applicata leniter deprimitur fundus uteri. *Quinto* mēſe repletum magis et tumidum invenitur in anteriori parte ſegmentum inferius lenique digiti compreſſione exercitatus explorator non raro ſentit teneriores partes foetus incluſi. *Sexto mēſe* facilius digito in vagina attingitur orificium profundius depreſſum, quod eodem tempore brevius mollius nonnihil rugoſum et planiusculum invenitur, figura ſegmenti inferioris ſphaeroidea et flaccida in anteriori pelvis regioni reperitur, preſſione digiti in parte hac globosa pilae mobilis cadentisque inſtar movetur foetus. *Septimo mēſe* collum uteri prorfus dilatatum, ſegmentum inferius perfecte globolum reddi, in eodem orificium mollius planius annuli lati carnoſi inſtar ſe ſiſtit. *Octavo mēſe* mollius ad huc et tenuius ſegmentum inferius reperitur, preſſione digiti, in eodem pondus dilabentis foetus retropreſſi manifeſtius ſentitur. *Nono mēſe* pergameni inſtar attenuatum eſt ſegmentum inferius, plane diſtracta labia orificii in forma infundibuli formae praefertim in primiparis exterius apertae ſunt, in iis vero, quae ſaepius pepererunt, foramine rotundo ita patent, ut velamenta ovi in fine huius mēſis facile per idem tangantur.

## Ambiguitas horum signorum.

## §. 36.

Non equidem negandum est haec signa interdum dubia reddi.

1. *Si uterus ipse hydropicus* inveniatur, nullamque fluctuationem aquarum, quae pro signo diagnostico hydropis assumitur percipi potest ob circumjacentium partium, crassitatem, nullaque orificii uterini mutatio quae graviditatem proderet, sese manifestat, hinc in tali statu de intumescencia abdominali dubium redditur exploratoris iudicium.

2. *Proportionatum incrementum tumoris abdominis* graviditatem quidem distinguere valet à falsa gestatione, quae e suppressione mensium aliorumve substantiarum carnosarum hydoticarum generatione, aut aquarum aërisve collectione in utero oritur, quia celerius fit ab initio in spuria graviditate abdominis incrementum quam in iusta et ordinaria (1), fallit tamen hoc signum in gravidis, abdomen

(1) Docet experientia, abdominis in primis duobus mensibus tumorem insigniter augeri in falsa graviditate, cum e contrario in vera gestatione primis mensibus conplanatum reperitur supra os pubis, similiter observamus tumorem abdominis in graviditate spuria celerius augeri in initio, tardius vero versus finem graviditatis, cum e contrario in vera graviditate proportionato ordine ita increfcit abdomen, ut in initio tardius, versus finem vero successive celerius fiat ejus incrementum.

men pendulum habentibus, nam in iis fundus uteri super marginem pelvis anteriorem crura versus deflectitur tumoremque abdominis ordinarie versus scrobiculum cordis ascendentem, mutato ordine inferiora versus pendulum facit, hinc nisi segmenti inferioris uteri status simul exploratur iudicium fallax redditur. (m)

Fallit similiter in graviditate *extra uterina* pro ratione loci, quo ovum locatur, si gestatio fuerit tubaria aut ovaria, in inguine praecipue tumor observatur, si vero extra uterum in pelvi, aut extra pelvim tumoris sedes et incrementum longe aliter observatur.

In statu gemellorum in obliquitate aut vitio morbofo uteri; in situ transverso foetus, abdominis intumescencia longam diversam obtinet formam et extensionem, quam si uterus rite in graviditate locatus et extensus fuerit; hinc multae dantur circumstantiae, quae tumoris abdominalis proportionatum in-

C 3

cremen-

(m) In iis, quibus pendulum est abdomen, cum deficit proportionatum incrementum versus superiora, quae ordinariam et veram graviditatem indicaret; nullum omnino certius signum haberi potest, quam e statu segmenti inferioris. Hoc enim in spuria graviditate continuo immutatum, durum et solito modo accuminatum reperitur, nisi quod in primis duobus mensibus ita in altum attrahitur, ut digito vix attingi possit, cum e contrario descendit in primis mensibus, et tertio primum ascendit successiveque mutatur figura, uti superius dictum est.



crementum et formam in graviditate ipsa vel maxime mutare valeant, ita ut status foeminae ex hoc solo signo interdum valde aequivocus reddatur (*n*).

3) *Motus embryonis* inter certissima graviditatis signa refertur, sive foetus fuerit in utero, sive extra uterum locatus; cum vero interdum vix ab aliis motibus spasmodicis in abdomine obviis certo distingui potest, praesertim in gravidis, ubi ob vitam debiliorem foetus, debilis remanet motus (*o*) vel in talibus, in quibus praeter nimiam foetus molem aut nimium torporem (*p*) minimus est aut ferre nullus perceptibilis motus in utero, hinc in ejusmodi subjectis, motus embryonis, (ne dicam de iis, in quibus jam demortuus est foetus) ne quidem certum graviditatis signum praebere potest. (*q*)

4) *Seg-*

(*n*) In statu gemellorum figura abdominis quasi in duobus collibus profundo intervallo longitudinaliter distinctis divisa videtur, in situ transverso foetus ad latera magis expansum est abdomen, in anteriori vero parte complanatum: in statu gemellorum celerius quoque crescit abdomen, ita ut ad immensam magnitudinem extensum est in octavo mense, eaque ratione, partus gemellorum aliquot septimanis, ante terminum partus consuetum fieri observatur.

(*o*) *Bourton* obs. XXIX. p. 518. T. I. narrat de foemina ad terminum usque gestationis ne quidem motum foetus sentiente. *La Motte* aliique obstetricantes idem saepe annotarunt.

(*p*) *Lewret*, l'art des accouch. a Paris 1766. p. 44. Sect. X.

(*q*) Haud insolitum est in spuria graviditate vel etiam  
in

4) *Segmenti inferioris mutationem* ex variis causis minus ordinate succedere observamus, in graviditate extra uterina, in morbis uteri aut ubi placenta super orificium locata est, tunc segmentum justo modo non attenuatur nec ejus mutationes tam rite procedunt. (r) Descendit interdum segmentum ex statu morbofo rursusque non adscendit in tertio mense, adeoque nullum graviditatis signum exhibere poterit.

## §. 37.

Ambiguitas horum signorum sensualium luce meridiana clarior jam apparet; quid vero de caeteris ex *relatione foeminae et autopsia medici* petitis censenda? equidem adhuc sunt fallaciora, quam priora adnumerata, sic ex foeminae relatione habentur.

1) *Major voluptas in coitu*, dubium omnino est signum, asserit enim *Mauriceau* (s) se multas gravidas novisse factas, uti aiebant, absque tali plena voluptate, quin sine facta conceptione voluptatem majorem foeminae saepe sentiunt. (t)

## C 4

2) *Semi-*

in primis mensibus motum sentiri quendam in abdomine, qui succedenti tempore successive decrescit tandemque cessat. Hic motus mere spasmodicus in errorem saepe inducit inexpertas: e contrario motus embryonis verus incipit primo versus medium graviditatis soletque versus finem continuo indefinenter augeri.

(r) *Saxtorph.* act. soc. med. Haf.

(s) *Traite des maladies de femmes grosses* liv. I. chap. 3. p. 48.

(t) *Roederer Elem. art. obst.* p. 59. §. 36.

10) *Appetitus circa hunc vel illum cibum prae caeteris non raro ab idyosincrasia peculiari, vel ab acrimonia, naturae cibi desiderati contraria oriri potest.*

11) *Vertigo, cephalalgia, odontalgia, ab aliis causis inducuntur, sc. a congestionibus et ventriculo male affecto.*

12) *Eruptio dentium sapientiae (c) ptyalismus, ructus acidi, vicissitudo laetitiae et moestitiae assidua aversio a coitu et vice versa (d), inter rarissimas affectiones gravidarum numerari merentur, hinc pro graviditatis signis nullo modo assumendas.*

§. 38.

Autopsia medici determinat, de partium genitalium utriusque sexus apta conformatione, potentia; optimaque amborum sanitate, deinde pupillis foeminae arctioribus, venis in angulo oculi majori conspicuis, renina viridi (e), ephelidibus seu maculis fuscis in facie, mammarum duritie et intumescencia, papillis rubris et fuscis, ignavia seu pigritie inconsueta, quae omnia tamen aequae incerta sunt ac praecedenti paragrapho recensita, occurrunt enim semel forsitan in uno vel altero subiecto, minime vero in omnibus, adde, quod et quamplurimis causis potius quam graviditati natales suos debere possunt.

§. 39. De

(c) Uti annotavit Klein bis in una eademque foemina, *interpres clinic.* p. 451.

(d) *Fonsæca med. lusitan. disput. 2. Cap. 2. p. 41.*

(e) *Fonsæca loc. cit. nuper.*

## §. 39.

*De urinis* quoque sumenda indicia graviditatis volunt quidam, has enim *Rhasis* claras esse ait in gravidis, "quibus quid simile nubibus inest, in eaque sunt sicut grana, ascendentia et descendentia." *Avicenna* "turbulentas malo vino similes aut aquae ciceris." Idem author alibi statuit urinas praegnantium claras esse, *Galenus* albas (f). Talis urina vero saepissime observatur in hysteriis et in omnibus affectibus spasmodicis, qui vasa constringendo crassiora et terrestria retinent, et liquidioribus aquosisve tantum exitum praebent; ut taceam alias causas, e quibus subinde urinae emittuntur albae aquosaeve; inde patet signi hujus fallacia; videturque mihi ex urinarum inspectione conceptionem judicare vellem, idem esse ac ex iisdem expiscari mulierum occultas cogitationes, arcanaque alto spectore sepulta: tamen in muliere caeteroquin sana, regulariter semper menstruata, jam vero non menstruata, urinam sanam apparentem, caeteris paribus, aliquid ponderis habere posse in dignoscenda graviditate affirmat *de Gorter*. (g)

## §. 40.

*Ex ventris torminibus* post melicratum vespertino tempore foeminae dormiturae exhibitum

(f) Albas urinas solent vocare medici perspicuas et aquosas per coloris privationem. *Lanzanni* vero methodo dell' acqua fredda lib. I. p. 43.

(g) Medicin. *Hippocratica*.

2) *Seminis retentio* (v) et *intima utriusque seminis commixtio* (x) vana sunt signa nullis indicibus determinanda.

3) Qui vero sequitur *horror levis* statim sub vel post coitum, quique sensibilitati majori vel minori individualis pendet non adeo fallax est nisi in subjectis insensibilioribus, ubi ad tale phaenomenon raro attenditur.

4) *Dolores in hypogastrio* et *circa umbilicum* symptomata sunt, quae etiam a flatibus aliisve spasmodicis constrictionibus vel a vermibus originem habere possunt, etiamque colica non raro symptoma est.

5) *Ipsa mensium retentio*, fallit saltim in lactantibus; saepeque toto graviditatis tempore fluunt in variis subjectis, novi enim foeminam in nosodochi puerperali decumbentem, in qua ad quintum gestationis mensem usque periodice ac regulariter fluebant menstrua, post illud tempus vero ad finem graviditatis, quotidie haud parva quantitate erumpebant, praeterea mensium retentio varias praeter graviditatem agnoscit causas plethoram nimiam ex. gr. spasmodicam constrictionem, uti saepe in hystericis, nec non congestiones superiora versus, aliasque causas debilitantes.

#### 6) *Lactis*

(v) Mox inde convulsiva uteri constrictione retentum (semen) etc. *Boerhave instit. med. §. 673. p. 324.*

(x) Haec opinio tuebatur ab Empedocle, Hippocrate et Aristotele conf. la Mettrie commentaires sur les institutions de Medecin de *Boerhave* Tom. VI. p. 395.

6) *Lactis in mammis confectio mammarumve intumescencia* minime pro signo graviditatis habenda, nam subinde virginibus quin et viris ipsis lac in mammis generatur. (y) In morbis exanthematicis non rarum est symptoma, sequitur saepe retentionem mensium, (z) sequitur quoque polypofas in utero excrefcencias aliosque in pelvi obvios tumores. (a)

7) *Fastidium, nausea, vomitus* (b) quae tamen originem habere possunt in saburra primarum viarum vel tenuiore quadam materia vel debilitate, et nimia membranarum sensibilitate.

8) *Animi deliquia*, quae etiam natales suos debere possunt debilitati nervorum, et hysteriae saepius est symptoma: vel a perverso fluidi nervei influxu oriri potest.

9) *Appetitus depravatus, pica* saepe ab acrimonia in ventriculo sedem habente exoritur.

C 5

10) Ap-

(y) *Boerhave* l. c. p. 337. §. 689. confer ad hunc locum et *la Mettrie* tom. VI. p. 351. *cel. Saxtorph.* narravit se observasse in puero, morbo exanthematico laborante lactis in mammis confectioem.

(z) *La Motte* trait. compl. des accouchem. naturel lib. I. p. LXIX. observ. XXXV. a Paris 1765. confer et de *Leurye* Abhandlungen über die Geburthen p. 52. et 53.

(a) *Bourton* systeme nouveau de l'art des accouch. traduit de l'anglois par mfr. *la Moine*, a Paris 1771. obs. I. p. 16.

(b) *Nauseae, vomitus causam ex resorpto subputrido feminis halitu* posuit *Hallerus* Elem. Physiol. T. VIII. p. 76.

bitum ortis, uti placet *Hippocrati* (b), non licebit affirmare graviditatem, dum in non assuetis viris quamvis, hystericis facileque movendis, facillime inde oriri possunt tormina, quamvis gravidae non fuerint, ab aëris fixi copiam, qui in melicrato aliisque similibus inest, quaque mora et ventriculi calore in fermentationem abeunt.

**Æthiologia præcipuorum phaenomenorum in graviditate occurrentium.**

§. 41.

E variis fontibus originem trahunt morbosae hae affectiones, quatenus vero e sola graviditate dependent, exoriuntur ut plurimum vel 1) a sensibilitate majore corpori consiliatae (i), 2) vel abundantia sanguinis, cessatione fluxus menstrui, molestiam corpori inferente. 3) a pressione et pondere incrementis ovi quod circumjacentes partes opprimit. 4) vel ab errore in rebus sex non naturalibus commisso. sic

1) *Horripilationes* et quae statim a conceptione fiunt symptomata soli nervorum affectioni adscribenda sunt.

2) *Nausea* vero et *vomitus*, qui ab initio fiunt, matutinisque horis ut plurimum gravidas

(b) Aphorism. lib. V. §. 41.

(i) *van Doeveren* prim. lincae de cognoscend. mulier. morb. §. XXIX.

das afficiunt, in quibusdam ad tertium mensem cessant, in aliis toto graviditatis tempore persistunt. Non autem quaerenda horum causa in humoribus et cacochylia congesta, saltim horum, qui in initio fiunt, sed in sympathya nervorum et partium consensu cum utero affecto, dum sanguis menstruus suppressus vasa infarcit abdominalia, visceraque in eo contenta irritat, tales affectiones oriuntur. Vomitus vero, qui observantur in ultimis gestationis mensibus, possunt quidem oriri aliquando ab humoribus et sordibus ventriculo collectis, sed plerumque debentur pressioni ventriculi et intestinorum situ mutato, ab utero altius ascendente, vel a motu vividiori foetus in iisdem impingentis male laborantibus.

3) *Dolores lumborum, inguinum*, quos subinde patiuntur gravidae, originem habent vel in dilatatione et distensione partium a majori humorum affluxu, vel a pondere foetus ultimo tempore lumborum nervos aggravante et irritante, hinc praesertim augentur intermino partus, dum utero se contrahente foetus urgetur versus segmentum inferius.

4) *Mammaram intumescencia* a sanguinis regurgitatione per anastomosen vasorum epigastrium cum et mammariis.

5) *Incontinentia urinae* praecipue in iis, quibus uterus versus vesicae fundum pendulus est, observatur, adeoque ejusdem pressioni facile est adscribenda.

6) *Urinae*



6) *Urinae difficultas, stranguria* nec non ejus omnimoda *suppressio* a pressione uteri primis mensibus descendente supra vesicae collum exoritur, qualis affectus iterum post tertium mensem utero supra marginem ossis pubis altius ascendente sponte evanescit. Aliquando tamen sed rarissime per totum graviditatis tempus durat, cujus causa autem tunc in retroversione uteri quaerenda, (k) dum vero pressio talis ad collum vesicae se extendit urinarumque emissio sic praepeditur, acrius fit lotium continuoque cum molestia et ardore stimulat ad matulam.

A simili uteri pressione in duodenum, exitum bili denegante, visae sunt gravidae toties ictero affectae.

7) Aliquando uterus comprimit intestina, unde alvus *tardior* fit in gravidis, excrementis accumulatis ac induratis, indeque majori conamine indigent ad exonerandam alvum, eaque de causa.

8) *Haemorrhoidibus caecis dolentibus*, interdum fluentibus obnoxiae prae caeteris manent gravidae: quae nasci possunt a pressione venarum iliacarum, qua impeditur sanguinis refluxus, aliorumve humorum iter ad cavam, indeque etiam fiunt.

9) *Varices pedum*, inflatio et tumor genitalium.

10) Di-

(k) *Hamilton* Abhandlung über die Hebammenkunst p. 70. *Saxtorph*, dissertatio de diverso partu.

10) *Diarrhoeae variae torminosae* subinde ex magno stimulo, majorique inde humorum affluxu intestina versus fiunt.

11) *Animi deliquia*, nascuntur saepe in gravidis a mobilitate nervorum nimia, vel a motu foetus validiori, vel etiam a mutato sanguinis circulo, dum pressio major in infimo ventre, minuit quantitatem sanguinis affluentis cor versus.

12) *Vertigines* ab eadem causa fieri possunt, nec non a plethora, quae vasa encephali nimis replet, inde retinae dimotio et apparens objectorum externorum rotatio. (1)

13) *Morsus ventriculi* fiunt ab acidi accumulatione, quod et foetus motu ad cardiam affurgit nervosque vellicat inde.

14) *Ructus acidi* frequentes gravidis et absorbentium desiderium.

#### §. 42.

Quae phaenomena circa respirationem experiuntur praegnantibus, ultimo saltem gestationis tempore, scilicet *tussis* et *difficilis respiratio* per pressionem diaphragmatis pulmonumque ab utero superiora petente facile explicantur.

#### §. 43.

Operae pretium erit etiam pro modulo ingenii causam mutationis uteri indicatae ab initio graviditatis usque ad partum tradere, uti

(1) *La Mettrie oeuvres de médecine traite de vertige*  
P. 35.

uti de caeteris affectibus incommodisque hoc capite recensitis factum.

Uterus autem rebus rite se habentibus in statu haud gravido vacuus, variis modis ad varias pelvis partes annexus in situ retinetur suo, in statu gravido autem ab ovulo inpraegnato tanquam corpore haeterogeneo stimulatur, hinc affluxus humorum et praecipue sanguinis major, vasa uterina magis distenduntur, ponderosiorque ergo uterus *descendit* primis mensibus, *ascendere* vero iterum cogitur a mense tertio vel quarto ob majus ejus volumen ab embryonis incremento cavum ejus replentis, distendentisque. Tunc ergo impos se continendi in angusta pelvis cavitate diutius, ascendit non vero perpendiculariter sed oblique versus pubis marginem, quia promontorium ossis sacri ab ultima lumborum vertebra et parte ossis sacri superiori efformatum, ascendentem uteri fundum cum superficie ejus posteriori nunc convexa, tumida dirigit *anteriora* versus, ad quam directionem etiam contribuere possunt viscera abdominalia a tergo fundum uteri antrorsum prementia, facileque cedentes musculi abdominales. (m)

Ab hacce directione dependet *situs* orificii uteri, quod versus *posteriora* retractum tangitur, dum e contrario fundus supra *marginem ossium pubis*, manu percipitur. Quo magis denique

(m) Conf. cel. Saxtorph. erfahrungen angående den fuldstændige fødsel pars II. p. 54.

nique ovum increfcit, eo magis diftenditur uterus, quo incremento fucceffive afcendit in abdomen ufque ad nonum menfem, qui terminus eft, ultra quam diftentioni majori fere impar eft, ita ut irritabilitate et elasticitate fua ulteriori diftractione aucta in contractionem abeat partumque perficiat.

### Gravidarum affectuum therapia.

#### §. 44.

Haec incommoda, quamvis raro periculofa, molefta tamen requirunt faepiffime medellam, praefertim, fi vehementiora, quae fi non femper curativa, palliativa tamen adhibenda eft.

1) *Vomitus* autem et *naufea* gravidarum, qui primis menfibus contingit, qui vel a plethora et mutata circulatione, vel a nervorum mobilitate oriuntur, requirunt interdum, fi non e faburra exoriuntur, venae fectionem majorem vel minorem, pro virium ratione, faepius repetitam in brachio, praefertim, quo faltus fanguinis liberior effe folet quam in pede. A copiofioribus tamen fanguinis miffionibus quales antiqui inftituebant, periculum infurgit abortus, vel faltem haud exiguum detrimentum in matris aequae ac foetus fanitatem infequitur. Diaeta praeterea tenuis fervanda eft plethoricis praecipue ultimis graviditatis menfibus, quibus ventriculi nimia repletio omni cura vitanda eft, uteri enim expansione quotidie increfcente

intestina una cum ventriculo annexo, magis magisque comprimuntur, unde non mirum viscerum chylopoieticorum actionem perturbari, digestionem impediri ciborum, intestina compressa faecibus et flatu repleti, unde necessaria aliquando alvi ductio lenior, quin et emesis parva inecacuanha dosi haud inutilis, ubi turget materia, in summo ciborum fastidio; nec inde majus malum metuendum, si circumspicte praescribitur, quam ex vomitionibus continuis spontaneis. (n)

Si affectus mere nervosus fuerit, juvabit celebre *Riverii* antiemeticon, aut quot saepe cum fructu vidi adhibitum Laudanum liquidum Sydenhami, subinde tamen omnibus resistit, nec cessat vomitus, nisi uteri situ mutato ad quartam fere graviditatis menssem. Semel quoque vidi cucurbitis ventri sine scarificatione applicatis foeminam toto fere gestationis tempore vomitionibus vexatam et ad omnia rebellibus a Patre sonatam, quod et relatam habetur. (o)

2) *Dolores lumborum, inguinum et mammarum* etiam requirunt venae sectionem et regimen antiphlogisticum.

3) In *soda*, quae arguit acidi praesentiam in ventriculo valet aqua calcis, creta ppta in aqua soluta, corrigunt enim absorbendo sive alterando, tum et magnesia prae aliis, nam tanquam terrae alcalinae indolis proximior,

(n) Hamilton loc. citat. p. 65.

(o) *de Meza* compend. med. pract. fascic. 2. p. 113. et fasc. 4. p. 45.

mior, cum acido peccante in fal medium mutatur.

4) In *alvi obstructione* conducunt lenia laxantia, uti manna, cremor tartari follubilis, electuarium aperitivum, pulpa cassiae tamarindorum, fortiora quippe purgantia in senfiliis gravidis peste pejora fugienda sunt, tum et adornari debet Diaeta praestans sc. prunis coctis, pomis affatis vel similibus parata. Clismata haud multo fala acuata eidem scopo satisfaciunt.

*Rheum* vero et *lac sulphuris* etsi inter leniora laxantia et a nostratibus multum commendantur, minus tam valere quam vulgo creditur, statuendum esse puto.

I.) Ob segniorem incertumque quem praestant effectum.

II.) Ob obstructionem, alvi quam haud raro post se relinquit, qua augent causas occasionales homorrhoidum, cum inutili effectu, praeterea varia incommoda producant stimulando intestinum rectum, uti quotidiana loquitur experientia.

§. 45.

*Ad urinae incontinentiam* laudatur lenis alvi ductio praecedente paragrapho enarratis, corporisque quies, moderatum vero exercitium quo corpus aequaliter perspirare possit, haud vitandum.

Majori negotio perficitur opus in accidenti priori opposito, scil. *Urinae omnimoda retentione*. Requiritur etenim, ut supine jaceat in lecto gravida et propriis manibus abdom-

men eleuet, dum urinam emittit, vel fascia lata ad hunc usum adaptata sustineat ventris pondus, ne vesica comprimatur, (p) vel et manu peritae obstetricis liberetur vesicam e matricis compressione, aliis profit, si prono potius corpore vesicam evacuare tentant, sic enim efficitur, ut pondus viscerum abdominalium minus premat uteri fundum, (q) qui et iterum minus premet vesicam.

Si haec omnia frustra catheterismo prudenter applicata elicienda urina, difficilime vero succurritur orinae suppressioni, quae ab uteri retrocessione pendet. Aliquando tamen naturae viribus, incrementi uteri mole naturalis ejus situs restituitur, aut reductio lege artis ope digitorum in anum et vaginam emissorum succedere potest. (r)

7) *In haemorrhoidibus caecis* praeter alvi ductionem et sanguinis missionem e brachio, commendantur hyrudines ad anum, caute tamen ne gravida ob nimiam sanguinis evacuationem nimis debilitetur ante partum. (s) Possunt etiam epithemata applicari frigida externe, verum enim vero inde in haemorrhoidibus nimis jam tumentibus inducuntur pruritus et dolores. (t)

8) *Vari-*

(p) *Mauriceau* l. c. lib. I. Cap. XV. p. 64.

(q) *van Switen* comment. in aphor. Boerhav. tom. IV. p. 484.

(r) *Califfen* institution. chyrurg. hodiern. p. 529.

(s) *Smellie* collect. X. nro. 3.

(t) *Mangov* Fort underretning om frugtsam. og Baeselfkon. lewemaade og pleye p. 54.

8) *Varices* fascia circumducta et situ pedum horizontali conprimendae, minuendae.

9) *Diarrhoeae* praeter laxantia, decoctum album vel opiata requirunt.

10) *Animi deliquia* et *vertigines* ratione causae, vel venae sectionem vel antiphlogistica vel opiata requirunt.

11) *Tussis* et *difficilis respiratio* eadem exigunt remedia.

### Caput III.

## De sanguifluxu uterino.

#### §. 46.

Haemorrhagia uteri haud immerito inter periculofissima graviditatis atque puerperii incommoda refertur; fit enim saepe ante, sub et post partum, quin aliquot septimanis a partu (u), a variis quidem causis mox recensendis, minime autem confundenda cum fluxu menstruo, qui saepe recurrit toto graviditatis tempore sine noxa, dum non ex uteri cavo, sed potius ex vasculis vaginae uterinae, per pressionem tumentis extensive uteri forsan inductus quique cum euphoria profluit (x) liberando nempe a plethora. Nec-

D 3

que

(u) -F. L. Bang societ. Med. Hafn. collectanea tom. I. p. 268. et de Meza comp. med. pract. fasciculus IV. p. 41.

(x) Hoffmann Med. ration. et Systemat. tom. IV. pars 3. Cap. 9. p. 623.



que etiam confundenda cum sanguinis evacuatione copiosiori a partu statim succedente, vel cum lochiis copiosioribus, quae altero aut tertio a partu die superveniunt; cum uteri haemorrhagia fit sanguinis profluvium puri, grumosi copiosum valde, quod excipiunt valde virium prostratio subita, oris pallor pulmonum celeritas exilitasque, extremorum frigus, animi deliquia saepiusque innopinata mors.

## §. 47.

Estque haemorrhagia uterina vel manifesta vel occulta, nimis vel minus violenta.

1) *Manifesta* oculis patet ut plurimum ante sub et post partum occurrit.

2) *Occulta* vero quae etiam *interna* dici potest qualem vidit *Buzan* (y) solummodo a partu et a subita virium prostratione et tumente abdomine per explorationem abdominalem percepto cognoscitur. Omnium est periculosissima, expertus loquor, si non statim enim ei occurritur, dicto citius necat. (z)

3) *Violentae* nimis characteristicon (a) quod ante partus determinatum tempus parvis ac saepe interruptis haemorrhagiis incipiat donec

(y) *Wasserberg* fascic. secund. oper. minor. et dissertat. p. 414.

(z) Vide Dissertation. meam inaugur. theoret. pract. varii argumenti ad artem med. et obstetric. spectant. Hafn. 1783. p. 125 et 126.

(a) *Saxtorph.* plan til foroelesa ov. Iordem. videns vab. pars I. p. 102.

nec partus inflet, tunc temporis enim doloribus partus supervenientibus uberrimo augetur profluvio cum mortis foetus ac matris periculo. Talem pro dolor habui casum in praxi, quam pro amplissimo praeceptore *Saxtorph* subinde excercebam. Tribus ante partus determinatum tempus haebdomadibus, superveniebat haemorrhagia ad minimum motum aucta, vocatus, per explorationem vaginalem, corpus molle super uteri orificium tango; apertura enim orificii apicem digiti indicis admittebat, tres enim partus antea enixa erat foemina, dolores partus nulli, per situm horizontalem, quietem remedia anti-phlogistica praecipue sal essentialis tartari ad sex grana pro dosi feliciter cessat fluxus. Partu vero accedente laboribusque incrementibus iterum recrudescit, et ante meum subitaneum adventum moritur aegra.

4) *Minus violentae* characteres sunt incipere sub partu (b) neque foetui neque matri affert mortem nisi vehemens valde.

§. 48.

Eo magis vero periclitatur foemina ab uteri haemorrhagia, quo partus prior, dum omnia vasa uteri quam maxime sanguine distenta habentur, *Puzos* (c) testatur multiplici experientia sibi constituisse raro ex uteri haemorrh-

D 4

mor-

(b) *Saxtorph* lib. antea cit. p. 108.

(c) *van Switen* comment. in aphorism. Boerh. tom. 4. p. 486.

morrhagia periiffe gravidas, fi quartum vel quintum graviditatis menfem non fuperaverint, nifi alius morbus periculofus adfit, vel neceffarium artis auxilium defuerit. Caeterum fluor uterinus gravidarum aequè periculofus eft matri ac foetui, feparata enim placenta integra vel pro parte ab utero, interceptaque commercio mutuo inter foeminam ac prolem, abortus inaevitabilis fequitur. Subinde quamvis raro periculofior effe potefit foetui quam matri, fcil. dum ex ruptura varforum et nodis varicofis quae obfervantur in funiculo umbilicali, fit haemorrhagia fub partu (d), hic apprime quadrare illud Hippocratis (e) " fi cui parturienti ante partum multus fanguinolentus citra dolorem fluxus prodeat, periculum eft, ne foetus mortuus exeat, aut minime vitalis edatur". Haemorrhagia vero, quae poft partum invadit, maxime matri periculofa et exitialis.

### Ætiologia haemorrhagiae uterinae.

#### §. 49.

Praecipua haemorrhagiae uteri caufa ante partum eft *folutio* vel *feparatio placentae*, five totalis five partialis ab utero, praefertim ubi in haemorrhagia violenta ad collum uteri fupra orificium poftitae, vel uti in haemorrhagiis

(d) *La Motte* traite des accouch. Liv. 3. Cap. 8. observat. 211. p. 196.

(e) De fuperfoetatione Cap. V.

giis minus violentis, solutio placentae in fi-  
ma uteri parte, vel uteri colli proxima ad-  
haerentis. (f)

Possunt et praeterea esse in causis, varii  
errores commissi in sex rebus non naturalibus,  
unde sanguinis motus nimis agitur et ver-  
sus uterum augetur. Verbi causa:

1) *Animi affectus vehementiores* et praecete-  
ris ira et terror, tunc enim humorum rarefa-  
ctio atque orgasmus major fit, vel congesti-  
ones ad partes internas inducuntur.

2) *Desiderium rei non potiundae.*

3) *Motus corporis nimii ambulatio, equi-  
tatio, saltatio, aliaque exercitia validiora,  
lapsus, vectio in rheda super strata lapidea  
inaequalia, veneris abusus, tussis sternutatio  
per tabacum aliaque ptarmica in non assuetis  
praecipue inducta. Tussis, risus immodicus,  
cantus, praesertim ubi inspiratio magna re-  
quiritur et diaphragma deorsum praemitur  
et in uterum nimis agit.*

4) *Ponderum gestatio.*

5) *Aër nimis aestuans, dum sanguinem ra-  
refacit vasaque distendit, ab hacque solito ma-  
jori distensione fibrae canalem constituentes  
ab invicem separantur fitque tunc haemor-  
rhagia per *diapedesim*, aut per *anastomosis* si lu-  
mina vasorum horumve oscula nimis dilatan-  
tur, vel tandem per *diaeresim* dum vascula  
disrumpuntur et mutua cessat connexio. (g)*

D 5

Nocet

(f) Saxtorph. Lib. cit. p. 108.

(g) Gaubius instit. patholog. p. 85 et 86.

Nocet autem talis aër, fere semper gravidis, eoque magis, quo magis plethoricae, tum etiam aër vaporibus et odoribus repletur.

6) *Affectiones hystericae* ob irritabilitatem summam nervorum.

7) *Emenagogorum usus*, uti saepe fit in furtivo concubitu gravidis.

8) *Morbosus sanguinis status*, ex. gr. ejus tenuitas uti in cacochymicis, scorbuticis vel in veneriis ope mercurialium inducta.

9) *Plethora, obstructio alvi, vel diarrhoea dysenteria tenesmus, fluor albus*, quae omnia irritando, distendendo sanguinem derivando agunt.

10) *Cibi et potus calidi*, nam circulationem promovent orgasmumque augent.

11) *Subitum refrigerium*. Inde enim vasa subcutanea spasmodice constringuntur, sanguis interiora versus ducitur, vasaque distenduntur caeteraque antea dicta sponte sequuntur.

12) *Compressio abdominis per thoraces*.

13) *Percussio inferioris partis abdominis*, inde divinus legislator *Moses* (b) severam statuit poenam illi, qui gravidae mulieris ventrem percusserit.

14) Demum tumores variorum generum in utero.

§. 50.

*Sub partu* fluoris uterinis causa subinde est interna, sc. ruptura vasorum, funiculi  
um-

(b) Exodus cap. 21. v. 24.

umbilicalis brevitās, ejusve circumductio circa collum et pedes, quo foetu se versus pelvim movente solvitur placenta ab uteri superficie, ruptura totalis funis umbilicalis referatur a *Lewreto* (i) nec non placenta praevia.

§. 51.

Uti enim sub graviditate et partu ex ante dictis causis exoritur haemorrhagia, ita etiam post partum varias agnoscit causas breviter hic considerandas, quarum praecipuae sunt sequentes:

1) *Atoniam uteri elastici* in defectu contractilitatis debitae vel in toto utero vel in parte ejusdem (k) sese exferentem (l) quam observamus post partum in subjectis ut plurimum debilioribus contingere. (m) ex nimia accumulatione sanguinis in utero substantia (n) vel ex praegressa haemorrhagia vel ex nimia uteri extensione ultra tonum protensa, quod in statu gemellorum aut in nimia abundantia liquoris amnii aut celeriori uteri evacuatione

(i) Sammlung auserlesener Abhandlungen zum Gebrauch praect. Aerzte 4 Band. 3 Stück. p. 544.

(k) *Le Roux* observat. sur le perte de sang de femmes en couches et sur le moyen de le guerir a Dijon 1776. Sect. 3. item *Flemming* de aton. uteri. Lips. 1776.

(l) Non in paralyfi quadam, uti putavit cel. *Plenck*. Geburtshülfe p. 204.

(m) Conf. *Buzos* memoires de l' acad. de chirurg. T. I. p. 358. et *Traite des accouchem.* p. 323.

(n) *Le Roux* loc. cit.

uatione praefestinate versione foetus fieri observamus. Qualem causam haemorrhagiae frequentissimam esse loquitur experientia.

Omniū primus *Levretus* (o) hocce uteri vitium observasse et docuisse creditur (p) quamvis longe ante eum hoc indagaverint *Chapmannus*, (q) *Smellie* (r) aliique.

## §. 52.

In hac uteri nimis debilitate et flaccido statu fundamentum ponitur lethalitatis, quam pleraeque experiuntur puerperae, quibus nimis cito solvuntur secundinae. Vix enim in corpore humano praeter uterum datur ullum viscus, quod tot tantisque vasis sanguiferis multifario anastomosi inter se communicantibus passim quoque ultimis illorum finibus in interna uteri superficie et in secundinis ipsis hiantibus repletum sit, neque in tantam molem ulla corporis pars naturaliter extenditur, quam sub graviditate dilatatur uterus (s); hujus ergo incremento post conceptionem

(o) Suite des observations.

(p) Memoires dans le VIII. Tom. de l'academie de chirurg. p. 150.

(q) Hebammenkunst Cap. IV. p. 60.

(r) *Smellie* l. c. Tom. I. p. 438. *Bourton* system. edit. Gallic. p. 487. Nota. l'atonie (inquit) de la matrice est la cause la plus commune et en meme temps la moins observee de pertes qui suivent l'accouchement, l'enfant et le placenta etant sortis, la matrice reste sans reffort, elle ne se contracte point.

(s) Hinc dixit *Hippocrates* : ubi in utero mulier gerit

onem volumine ita augentur vasa uterina praesertim in isto loco, quo irradicata est placenta (t) ut a crassitie fili tenuioris, quam habent in statu naturali, sensim sensimque versus finem graviditatis expanduntur, ut apicem digiti per ostia illorum facile introducere valeas, quam diu jam secundinae haerent insolatae, tamdiu epistomii instar obturant orificia vasorum uteri, subito vero si solvantur aut extrahantur absque praegressa uteri et vasorum debita contractione per aperta illorum lumina necessario ruit sanguinis tanta copia ut proportionata inde sequatur haemorrhagia, foeminam saepe ad mortem debilitans.

2) *Partus nimis acceleratus* in quo integrum ovum absque praegressa velamentorum ruptura aut effusione liquoris amnii simul cum foetu uno quasi ictu, tempore justo breviori ejicitur (v):

Hocce enim partus genus, quod a multis pro felicissimo habetur, portendit eventum puerperae semper periculosum, imo saepe infaustum, quia in hoc uteri parum contracti statu, ex orificiis vasorum secundinarum remotione subito patentibus tanquam e pleno rivo promanat sanguinis tanta copia uterum  
suc-

rit paulatim a toto corporis sanguis in uterum defertur et in orbem, id quod in utero est circumstans ipsum auget. De morb. mulier. Lib. I. Cap. 23. Tom. VII. p. 714.

(t) *De Leurve* Traite des accouch. §. 1004.

(v) *Saxtorph* Plan etc. Pars I. p. 79.



ſucceſſive debilitans, ut nullam contractio-  
nis vim et potentiam ulterius retineat, hinc  
ad mortem usque puerperae, nisi debitum  
cito adhibeatur auxilium, continuat sangui-  
nis profluuium.

3) *Nimis violenta secundinarum avulsio* prae-  
festinante extractione ab obstetrice peracta,  
causam eximiae haemorrhagiae post partum  
contingentis saepius praebuit, (x)

## §. 53.

Antiquiores, uti *Mauriceau*, quemadmo-  
dum etiam inter recentiores de *Chaufepie* alii-  
que commendant cito post foetus exclusio-  
nem extrahere secundinas, ne orificium ute-  
ri subito ita claudatur, ut remaneat placen-  
ta; ansam horum doctrina praebuerunt ac-  
celerandi extractionem placentae quocum-  
que etiam modo perfici potuisset saepeque se-  
dula arte; in damnum parturientis ita avul-  
sionem secundinarum, antequam uterus sese  
constringere inchoaverit, molitae sunt obste-  
trices, ut graviores inde exortas fuisse hae-  
morrhagias post partum, recentiorum obser-  
vationes testantur. (y)

Etenim violenter destruendo connexio-  
nem secundinarum cum utero facile dilacera-  
tur

(x) *Dionis* Traite general. des accouch. a Liege 1761.  
p. 331. similiter *Crantz* Einleitung cap. 5. p. 30.

(y) Hoc luce meridiana clarius demonstravit *cel. Hen-  
kel* 7 collect. observat. p. 1. et seqq. nec non *Smel-  
lie* collect. of cases and observ. on midwyferie.

tur simul interna uteri superficies, cujus laesione nova exoritur causa haemorrhagiae uteri, quae eo periculofior est, quo minus uterus in antecessum contractus fuerit.

4) *Placenta semi soluta* et in utero remanens causa haemorrhagiae majoris vel minoris, prout major vel minor est uteri extensio et solutio placentae. Hanc ob causam post gemellorum et magis adhuc post trigeminorum partum, ubi summa fuerit uteri expansio tristissimum hoc malum saepius contingere observatur.

5) *Corpora aliena* post partum utero inclusa, qualia sunt variorum generum molae frustulae placentae dilaceratae (z) post rudem extractionem secundinarum, vel coagula sanguinis, linteamina inepte utero introducta et alia similia, quae irritatione partim alliciunt humores versus uterum, partim contractionem illius impediunt, quibus haemorrhagia dissolutis secundinis summo impetu continuat.

6) *Disruptis vasis membranae deciduae Hunteri* placenta quamvis utero adhaereat annexa, haemorrhagiam tamen similiter lethalem observavit cel. *Pote*, similem quoque annota-

(z) In nonnullis tamen subjectis, ubi nulla adest uteri atonia circa tales placentae reliquias contrahitur uterus illasque per longum tempus absque ulla haemorrhagia insequente retinet, donec sub forma varia et nomine ovorum spuriorum utero expelluntur: conf. *Saxtorph plan til foreolesning*: it. *le Roux* l. c. Sect. 2.

notavit *Albinus* inter placentam et uterum ex disruptis vasis occulte fieri. (a)

7) *Omnia, quae motum corporis animique in plethoricis nimium excitant*, sanguinemve nimis calefaciendo et expandendo agunt, rupturam vasorum in utero facile efficiunt, qua haemorrhagia exoritur. Talia sunt verbi causa: alimenta vel medicamina aromatica spirituosissima calefacientia aut uti interdum vocantur, pellentia, calidus et inquinatus aër, congregatio multorum hominum in arcto cubiculo, deinde tussis, sternutationes, vomitus et similia §. 49. enumerata, quae antiqui ad promovendas secundinas excitare solebant, similiter animi pathemata vehementiora, uti terror (b) ira et similia, quibus ob spasticam peripheriae strictionem versus viscera interna et uterum, impetu majori ruit sanguis rupturam vasorum teneriorum produciens.

8) *Uteri inversio* quam vel ex praecipitatione nimia, partus naturaliter contingit, vel prava enchireisi artificiali obstetricis (c) eo tempore produciuntur, quo inepte funiculus tenditur et fortiter attrahitur, ante inceptam in utero contractionem.

9) *Uteri ruptura*, cui ut plurimum non sequitur magnus fluxus sanguineus per genitalia,

(a) vide *Leake* praktische Bemerkung über Krankheiten der Kindbetterinnen und Schwängern. Uebersetzt. Leipz. 1775. p. 175.

(b) Conf. *Salmuth* obs. med. Centaur. III. observ. 49.

(c) Vide *Saxtorph* plan. til Foreloesning.

taliam, quia sanguis in ipso abdominis cavo potius sese evacuat, supra intestina accumulatur, ita ut minus oculis manifesta haec haemorrhagia, quamvis periculosissima, reddatur. (d)

§. 54.

Siquidem non semper manifesta est haemorrhagia uterina (e), hinc ex copia et quantitate affluentis sanguinis non dijudicanda est (f), sed ex symptomatibus debilitantibus ratio ejus habetur. Rite enim in praelectionibus suis demonstravit ampl. praeceptor *Saxtorph*, lochia non semper una eademque quantitate in omnibus subjectis, sed in nonnullis majori, in aliis minori copia manare, adeo ut sola virium integritas unica sit mensura, secundum quam illorum justa et proportionata quantitas determinetur; hinc, quamdiu nulla adsunt morbosa symptomata, tamdiu perinde est in puerperis, sive lochia sunt parca sive abundantiora, similiter se habet cum haemorrhagia periculosa, partum sequente; haec nunquam dijudicanda est ex quan-

(d) Conf. *Crantz* de utero rupto. it. *Steideler* Nachtrag zur Sammlung merkwürdiger Beobachtungen von der in der Geburt zerrissenen Gebärmutter.

(e) Uti rite monuit cl. *Buffan*. vide ant. cit. *Wasserberg* fascic. 2. op. minor. et dissert. p. 414.

(f) Differunt authores multum in determinanda quantitate sanguinis lochiis evacuandi. *Smellie* statuit quinque libras, *Guillemeau* 6 vel 7 libras et sic porro.

quantitate, quia saepe magna est et periculosa, quamvis per vias naturales sese non manifestat, sed occulta intra uterum manet, ita, ut ejus praesentia solummodo dignoscatur ex subita virium prostratione, tumore et inflatione abdominis tactu mollioris, praesentia, convulsionum et quantitate glebarum sanguinearum in cavo uteri contentarum, quas manus, in utero introducta, sola indagare valet.

### Peragenda in sanguifluxu uterino.

§. 55.

Pro triplice haemorrhagiae uterinae specie, triplex etiam requiritur medela, dum alia erit in haemorrhagia gravidarum, alia in haemorrhagia parturientium, alia demum in haemorrhagia puerperarum.

A) *Haemorrhagia, quae diu ante partum fit,*

1) postulat *venae sectionem revulsoriam*, si nempe aegra non nimis debilitata a sanguinis uterini profluvio, nec grumi ab utero exeant, aut indicia adsint placentae solutionis.

2) *Methodum antiphlogisticam*, refrigerantem animi corporisque quietem, aërem frigidiusculum, dietam talem, vitatis vinosis calidisque juribusque meracis carniū: corporis leviter stragulis tecti situm horizontalem, potionem aquae frigidae.

3) *Opium* a quamplurimis laudatum in valde plethoricis et ubi sanguinis orgasmus, aestusve major, incertum ac infidum habendum

dum remedium ; et non nisi ubi inevitabilis abortus metuendus, a doloribus spuris in veros transituris aut spasmis, nec non ubi vexat tussis inanis, praegressa semper parva saltem sanguinis artificiale evacuatione cum cel. archiatri *Gulbrand* (g) et *Staskow* (h) exhibendum puto, et cum iisdem expertus laudo usum essent. aurantior. et acid. vitrioli.

4) Bonos aliquando vidi effectus ab exhibitio *Sale essentiali Tartari*, et quidem in illis, quae ob tussim et pectus infirmum acidum non ferre potuissent vitriolicum.

5) In debilioribus sanguinis missione omissa, *analeptica replentia roborantia*: uti sunt Cortex peruvianus, chalybeata addito nitro vel alio refrigerante, ne a resinosis corticis particulis et aphlogistico martis orgasmus major inducatur.

6) *Parvae doses radice ipecacuanhae* cum saccharo ab Anglis praecipue commendatae et externa abdomini frigida applicatio omnem adimplent paginam in levioribus haemorrhagiis gravidarum compescendis.

§. 56.

B) *Haemorrhagia, quae fit instante partu*, postulat.

1) *Promptam membranarum ruptionem.*

2) *Foetus citissimam extractionem*, quod tamen placenta non praevia, aliquando vix

E 2

ne-

(g) Specim. inaugural. de sanguifluxu uterin. p. 77.

(h) Acta societ. med. Hafn. p. 49.

necessarium est, nam post aquarum effluxum, contrahitur uterus cessatque haemorrhagia, si vero praevia erit placenta, requiritur, infantis versio atque extractio, tali praecautione tamen, ut manus paulatim illum in locum, ubi solutio est, introducatur, si hoc enim perfunctorie aut indifferenter fit, facile major placentae solvitur pars augeturque haemorrhagia.

## §. 57.

C) *Tertia demum haemorrhagiae species*, quae post partum saepe cum parturientis vitae periculo fit, varias requirit medelas pro varietate causae, e qua oritur.

I. *Quae ex atonia uteri exoritur*, optime praecavetur.

1) *Fasciis latis*, totum abdomen circumdantibus, quibus cingulique adinstar post partum leniter constringitur, seu potius corroboratur flaccidum abdomen, huicque subiectus uterus iners.

2) *Lenta et naturali secundinarum solutione*, dum placenta cum reliquis secundinis uteri affixa haeret fundo, nam quo citius in contractionem abeat uterus, robur et fulcimen ei concilias, e contrario si in statu uteri inertis, placenta subito removeatur vel sponte secedat, mortem inopinatam sequi non rarum est, hinc regula cel. *Levreti* (i) probe est

(i) *Levret Kunst der Geburtshülfe 2 Tom. p. 21. et 173.*

est annotanda, quam non satis auditoribus suis inculcare potuit cel. *Saxtorph* (k) quod nunquam secundinarum extractio molienda fit, antequam uterus globi duri adinstar supra pubim tangatur, vel dolores post partum de novo insurgerint (l) et levis appareat haemorrhagia, factam placentae solutionem indicans.

S. 58.

Si tamen in hoc uteri statu sponte vel arte prava soluta fuerit placenta, ocyus citius educenda est primum ex utero inerte, et deinde uterus debito modo ad contractionem sollicitandus. Media vero huic scopo satisfaciendo tutissima et promptissima sequentia sunt :

1) *Compressiones externae* supra abdomen manibus ambabus citissime factae, quibus interdum ita comprimuntur vasa meseraica et truncus aortae descendens, ut sanguinis tardior fluxus ab encephalo ad uterum fiat, quo lipothymia periculosa praecaveatur et haemorrhagia innoxius fiat, donec uterus hoc

E 3

reme-

(k) In praelectionibus suis, uti etiam act. societ. med. Hafn. p. 158. conf. *Aëpli* von der sicheren Zurücklassung der Nachgeburt in bestimmten Zufällen. Zurich.

(l) Dolorum post partum insequentium praesentia pro optima nota activitatis uteri habet *Saxtorph* eorumque defectus signum est uteri inertiae.



remedio suffultus novas recuperaverit vires ad contractionem sibi sufficientes. (m)

2) *Friktiones externas*, quibus ad contractionem sibi sufficientes, una cum utero ipso facilius stimuletur abdomen, commendavit imprimis *Plenckius*.

3) *Frigida applicata* abdomini conveniunt, qualia sunt: aqua frigida super abdomen effusa, aut acetum frigidum simili modo, vel lintea hisce liquoribus frigidis imbuta circa totum abdomen et lumbos circumjecta, totiesque repetita, quoties frigus aliquantulum remiserit.

4) *Aër frigidiusculus* corporis peripheriam ambiendo mire reficit in haemorrhagia; hinc per fenestras et januas prudenter renovandus et admittendus est, ne nimio cubiculi aut lecti calore incitatus, fluxus sanguinis au-geatur.

5) *Ligaturas extremitatum inferiorum* commendarunt veteres in haemorrhagia uteri sistenda post partum, quamvis illarum ex mea sententia minus tutus est usus, comprimendo enim venas, ut retardetur sanguinis motus, ne nimis celerior et copiosior adfluat auriculam dextram, eo ipso comprimuntur simul arteriae crurales, hinc sanguinis cursu impe-

(m) Efficacissimum hocce remedium primum commendavit cel. *Saxtorph.* in collect. Haf. vol. I. p. 328. idem commendat *Dasse*: journal des sçavans 1772.

impedito in arteriis majoribus, celeriori impetu movetur per collateralia vasa, quorum propagines sunt illae arteriae, quae pelvi et utero prospiciunt, unde ex mea opinione augetur potius sanguinis fluxus per uterum, quam retardatur hocce remedio; idem quotidiana monstrat experientia, quando medici in obstructione mensium fasciis circumdant crura, non raro menstruatio succedit. (n)

6) *Injectiones liquorum frigidorum*, uti aquae gelidae (o) vel aceti frigidi siphone peracta. Hocce enim remedium frigore et impetu et aquositate sua leniter ad contractionem stimulat uterum, glebas sanguineas, contractionem impedientes diluit et mobiles reddit, frigore constringit vasa, impetu uterum sollicitat. Hocce solo remedio aliquoties repetito non spreto caeteris ab orci faucibus multas ereptas fuisse vidi. Hinc testis et suavior sum hocce summa cum utilitate cito et tuto in haemorrhagiis gravioribus ex utero adhiberi posse. (p)

7) Longe minoris utilitatis et incertioris eventus puto esse *lintheamina pulvere vel liquoribus*

E 4

bus

(n) Conf. *Hamilton* Edinb. physic. and literary Essays. Vol. II. p. 403.

(o) Conf. *Levret* suite des observations art. 10.

(p) Cel. *Levretus* cum ad manum nil aliud habuit, opem cito ferebat puerperae sanguine proprio natanti in platea turundam glaciale e tectis pendente immittendo in utero, quo celeriter contrahatur et fluxus cessavit.

*bus utcumque stypticis inserta*, introducere in uterum, uti cel. *Hoffmannus* suafit, qui lintea carpta solutione vitrioli imbuta intrufit in uterum. Alii aquam aluminofam aut tenuem solutionem colcotharis vitrioli, fimili scopo adhibuerunt. Pulvere crepitus lupi linteaminibus infperfo haemorrhagiam fedavit *agyrtta* (q) et gangraena uteri infecuta eft. Hinc omnibus remediis in utero inferendis aquam frigidam palmam praeripere ufu et experientia edoctus fum. Hoc enim fpaſmum periphericum in utero excitat absque timore adſtrictionis vaſorum absque incommodo, quod ſentit operator in introductione linteorum (r) absque ullo dolore puerperae et ſine omni impedimento contractionis, quam corpora haec aliena implendo uterum efficere ſolent. (s)

8) Quodſi vero corpus quoddam peregrinum praeter aquam gelidam in utero inferen-

(q) Vidit hunc caſum cel. *Saxtorph.* et praelectionibus hunc enarravit.

(r) Obſtructionem vaginae ope turundae, quam in hoc caſu commendat *Plenckius* elem. art. obſetr. p. 133. vix utilem eſſe niſi adſit haemorrhagia vaginalis credo.

(s) Scio equidem cel. *le Roux* longe aliam favere ſententiam praeferendo linteamina convoluta aceto imbibenda uteroque intrudenda, quae tamen longe tardioris ſunt effectus et potius inter cauſas contractionem aliquantulum impediētes quam promoventes referenda, ne dicam de majori irritatione, quam excitant in utero maxime ſenſibili et ad inflammationem ſatis pronō.

rendum fit, optimum et promptissimum fit *manus sola*, quae leniter uterum titillando contractionem ejus manifestam saepe producit (t); Haec igitur eo scopo immissa tamdiu retinenda est in utero, donec manifestam ejus contractionem et manus compressionem persenserit operator.

9) *Balneo frigido* immergere puerperam (u) noxium esse puto; hoc enim remedio spastice contrahuntur vasa cutis, quo fit, ut sanguis majori impetu versus interiora et ad uterum moveatur, unde sanguifluxus gravior evadat, ne dicam de periculo e motu corporis sequente, quando balneo immittendum est.

10) *Corporis summa quies, animique tranquillitas*, prae omnibus in uteri haemorrhagia graviori commendanda est.

Situs in lecto extensus horizontalis observandus est, frigido haustu aliisque refrigerantibus remediis antea §. 55. enumeratis refocillanda est aegra.

§. 59.

II. Quodsi vero haemorrhagia uteri ortum trahat *ex partu praefestinato*, omnimodo sub partu, ipsa praevenienda est,

1) *circa abdomen leniter fascias imponendo*, quae post partum celeriter constringuntur,

2) *methodo a cel. Puzos laudata* disrumpendo nempe velamina ovi, antequam plenarie

E 5 aper-

(t) Vide Hamilton l. c. p. 188.

(u) Conf. Plenck Anfangsgründe p. 206.

apertum fuerit orificium uteri, ut aqua diffluat et uterus contrahatur, vel etiam

3) *Resistentiam* ad aperturam pelvis inferiorem digitis manuque faciendo modo, quem in praelectionibus exposuit ampl. *Saxtorph.* (x)

*Post partum* vero praecipitatum mox remove oportet placentam solutam, ne corporis alieni adinstar, impediatur contractionem et adhibere remedia nuper in vera atonia uteri laudata. Similia observanda veniunt in partu artificiali versione foetus accelerata, ut nempe foetus pedibus primum apprehensus admodum lente ipsorum dolorum vi potius exprimatur, quam festinanter extrahatur.

§. 60.

III. Haemorrhagia, quae exoritur ex *violenta secundinarum evulsione*, qua vasa connectentia disrumpuntur, facile praecavetur expectando justum expulsionis tempus, donec adeo sese contraxerit uterus, ut nullus amplius haemorrhagiae metus sit, quod ex contracti uteri forma globosa et duritie, integumenta abdominalia tangendo, uti etiam praesentia dolorum novorum post partum et sanguinis incepto fluxu facile dignoscitur, tollitur vero facile haemorrhagia haec gelidorum applicatione tam in abdomine, quam in utero ipso.

§. 61.

IV. *Quando e solutione placentae totali vel partiali*, vel e corporibus alienis utero contentis,  
exori-

(x) Vide Plan til forelaesning. etc.

exoritur haemorrhagia, statim haec manu  
eximenda sunt (γ) antequam tentetur aliis  
remediis uterum in contractionem ciere, ma-  
xime ad hoc attendere debet practicus in ca-  
su occultae haemorrhagiae, quando coagula  
sanguinea ita collum uteri obturant, ut nul-  
lus effluxus sanguineus conspiceatur, quam-  
vis ex signis debilitatis et absentia globi ute-  
rini supra pubim dijudicamus haemorrhagi-  
am adesse, sola remotione harum glebarum  
manu facta haemorrhagias tales sedatas fuisse  
vidi. (z) Si vero de novo colligerentur et  
uterum iterum extenderent, inquirendum  
est

(γ) Hanc methodum eximendi statim a partu semi-  
solutam placentam in duabus puerperis infausto  
cum eventu tentavit cel. *Plenckius*; hinc aliam  
ex mente ejus tutiorem nobis proposuit; larga  
nempe dosi tincturae Cinnamomi, interne danda,  
haemorrhagiam sistere, hocce remedio ad duo  
cochlearia majora una vice sumpta ita sustulit hae-  
morrhagiam, ut placenta semisoluta deinde spon-  
te secesserit. Non pari fortuna in hisce regioni-  
bus hocce remedium nobis successit, cum con-  
trario allata a me methodus nunquam fefellit.  
An non potius frigidorum externa applicatio et  
internas injectiones, quibus simul usus est, mede-  
lam effecerunt? praeterea dubium aliquod occur-  
rit, quantum virtutis tincturae cinnamomi attri-  
buendum sit, quantumque lapidi haematididi,  
saltem nostra experientia non sufficit ad hoc ri-  
mandum, quamvis saepe hoc remedium minori  
cum successu in haemorrhagiis uterinis exhibu-  
erim.

(z) Idem testatur cel. *Le Roux* l. c.

est simul, annon situs uteri ad hanc accumulationem sanguinis congruati occasionem praebet: quod observamus fieri in iis, quibus nimis laxum et propendulum est abdomen, ita ut fundus uteri quam proxime ossibus pubis adiaceat collumque versus os sacrum pondere uteri ita comprimitur, ut per orificium ejus lochia promanare nequeant. (a) Tali tunc in casu praeter remotionem congruati sanguinis, fascia sublevandum est pendulum abdomen, fundusque uteri tali cingulo moderate abdomen circumdantem in justum situm redigendus est, ut via lochiis aperta servetur.

V. *Quae vero ex disruptis chorii vasis inter uterum et placentam ipsam contingit haemorrhagia, vix alio modo sistenda est, quam cito eximendo placendam et remediis frigidis uterum contrahentibus utendo.*

VI. *Quae ex plethora vera vel spuria ortum habet haemorrhagia, remediis internis antiphlogisticis, venae sectionibus parvis et repetitis in brachio, quin imo si magnus simul adsit erethismus in utero, vel si ira nimia commota fuerit plethora opiatis sisti potest. (b)*

§. 62.

(a) Conf. De Leurye l. c. §. 1021.

(b) Hamilton Hebammenkunst. Leipz. 1782. p. 187. Le Roux commendat similiter opiata ad sistendas haemorrhagias uterinas, quae nimia vasorum vibratione et irritatione, quin imo ex inaequali uteri contractione exoriuntur.

§. 62.

VII. *Quando ab inversione uteri exoritur haemorrhagia, ante omnia citissime reponendus est uterus, fundum nempe manu digitisque caute et secundum axin pelvis repellendo illumque tamdiu manu immissa retinendo, donec adhibitis interea remediis in atonia uteri antea dictis circa manum contrahitur.* (c)

VIII. *Haemorrhagia e ruptura uteri orta qualem optime descripserunt viri egregii Crantz (d) et Steidele (e) minus est periculosa, quam laesio ipsa uteri, hinc ejus medela tentanda est, manum introducendo et retinendo in utero tamdiu, donec illius stimulo circa hanc uterus fortiter contrahitur.*

Haec sunt praecipue remedia, quae in periculosis haemorrhagiis uteri pro ratione causarum et temporis mox applicanda sunt.

(c) *Thebesii* Hebammenkunst p. 461. et seqq. modum hoc exigendi perfectius exposuit ante citatus *le Roux*.

(d) *De rupto in partus doloribus a foetu utero.* Lips. 1756.

(e) *Steidele* Beobachtungen von der in der Geburt zerrißenen Gebärmutter. Wien 1774.



## Caput IV.

## De Partu.

Species partuum eorumque divisio  
ab antiquioribus et recen-  
tioribus.

## §. 63.

Actio in corpore humano, cujus ope foe-  
tus movetur, ad sui exclusionem per partes  
genitales dicitur *partus*. (f) Qui ab antiqui-  
oribus minus apte dividitur in naturalem,  
praeternaturalem agrippam, violentum, ab-  
dominalem et caesareum; vel ab hodiernis  
1) ratione temporum et 2) ratione eventus.

a) *Ratione temporum* dividuntur in 1) tem-  
pestivos et 2) intempestivos.

b) *Ratione eventus* in 1) impossibiles et  
2) possibiles.

## Characteres horum partuum.

## §. 64.

I. *Naturalem* vocant, quando caput praevi-  
um est, quod generaliter loquendo non ita  
verum, dum quam maxime dependet, teste  
experientia testeque *Saxtorphio* (g) ex justa ca-  
pitis proportione ad pelvim hujusceque vi-  
cissim ad caput. Hinc patet error *Hippocratis*,  
qui

(f) *Saxtorph* plan til forelaesning. pars I. p. 12.

(g) Dissert. inaug. de divers. partu p. 14.

qui partum uaturalem vocat, ubi foetus se offert capite praevio, jubetque foetum transversim situm in caput locare, ut naturalis fiat partus.

II. *Praeternaturalis* dicitur, quando foetus perverse situs, id est, caput non praevium. sed jam praecedenti paragrapho innotuit, naturalem authorum partum, praeternaturalem variis de causis fieri posse.

Vel uti *Smellie (h) violentum*, ubi requiritur foetus inversio, embryulci ope, quod manus vi in uterum perficitur, praesertimque si ruditer nimis a minus exercitato celebratur, experientia vero quotidiana docet, nullam inde fieri violentiam nec matri nec foetui, si rite secundum artis regulas instituitur.

A quibusdam etiam *artificialis* dicitur, apteque magis.

III. *Abdominalis* vocatur, ubi percisso solummodo abdomine foetus extrahitur; hic equidem *violentus* dicendus, raro vero, si unquam laus adhibita sit Deo, nostris temporibus celebratur.

IV. *Caesareus* vocatur, ubi abdomen simul cum utero percinditur ad extrahendum foetum.

V. *Agrippa* demum, ubi foetus sese offert pedibus praeviis.

§. 65.

(h) Treatise on the Theor. and. pract. of midwifery  
P. 125.

## §. 65.

Melius procedit partus divisio a recentioribus instituta, inter quas palmam prae caeteris mihi videtur arripere illam, quae habetur apud cel. *Saxtorph* (i) sc. ratione temporis et ratione eventus, uti supra dictum.

I. *Ratione temporis* enim dividitur in tempestivum et intempestivum.

a) *Tempestivus* vel maturus autem est, qui fit circa quadragintam graviditatis hebdomadam.

b) *Intempestivus* vel praematurus, dum ante foetus perfectam maturitatem, qui vel accidit inter septimum et nonum et *nimis praematurus* audit (k), vel inter tertium et septimum mensem, quando *abortus* dicitur.

II. *Ratione eventus* dividendus partus in possibilem et impossibilem.

a) *Possibilis* iterum est perfectus ordinarius vel naturalis, acceleratus, protractus, et difficilis.

b) *Im-*

(i) Vid. Plan til forelesning. p. 12. ejusque dissertat. inaugural. p. 6 et 7.

(k) Vitalis potest esse foetus septimo mense editus, mulieres, quae gemelli in utero gerunt, ut plurimum maturius pariunt familiam integram novit *de la Motte* (vid. traite des accouch. Lib. I. Chap. 28. p. 122.) cui mos erat septimo mense semper partum excludere, nec audiendus est *Hippocrates*, qui denegat vivendi jus partui octimestri. talem partum vitalem novit *Mauriceau*, etiam et ego talem novi.

b) *Impossibilis* erit vel per se vel per accidens.

I. *Perfectus autem vel naturalis* mihi optime diffiniri videtur, qui nono graviditatis mense solari, sponte cum genuinis laboribus absque matris vel foetus periculo absolvitur, foetusque haerente secundum longitudinem uteri axis ejusque capite solummodo totam pelvis aperturam superiorem replente, facie ossis sacri lateri fontanellaque posteriori lateri ossium pubis opposito obversa.

II. *Acceleratus*, quo cum laboribus vehementioribus absque gradatione crescentibus auctisque nimis violenter foetus quin ovum integrum, magno et matris et foetus periculo expellitur.

III. *Protractus* determinato quidem tempore supervenit, sed praecedenti contrario fit modo, lento sc. gradu procedente labore nec citra utriusque periculum.

IV. *Difficilis vel durus* est partus, qui determinato quamvis tempore succedit, cum doloribus spuriiis inordinariisque nec sine accidentibus inconsuetis matri aequae ac foetui periculosis sponte quidem perficitur.

V. *Partus impossibilis per se* authoribus per versus dictus, praecedenti quidem procedit modo, nisi quod nunquam caeteris paribus propriis naturae viribus sed artis tantum moliminibus peragitur.

VI. *Impossibilis per accidens* sc. quando haec morrhagia, convulsiones, gemelli simul ad-

sunt, vel etiam si ovum extra uteri cavita-  
tem positum. In ultimo casu convenit cum  
antiquiorum abdominali partu.

## §. 66.

Dantur et partus *serotini*, qui post deci-  
mum et undecimum (l) mensem.

*Decimestres* partus saepius fiunt, et apud  
*Hippocratem* (m) longissimum statuitur nascen-  
di tempus. Observarunt tales partus *Mauri-  
ceau Roederer*. De partu decimestri sic habet  
*Virgilius*.

Matri longa decem tulerint fastidia menses.  
non omnibus ergo idem esse nascendi tem-  
pus, sed plerumque fieri tribus jam dictis  
mensibus comprehenditur hoc disticho (n):

Insolet ne mulier decimo mense parere?  
Pol nono, quoque septimo atque octavo.

## §. 67.

Omnibus hisce partus speciebus liceat ad-  
huc unum addere, *partum nempe insolito modo*  
*peractum*, est enim talis, qui caeteris pari-  
bus, per se impossibilis est, tamen vel ob  
par-

(l) Foeminam bonis ac honestis moribus non ambigua  
pudicitia in undecimo mense post mariti mortem  
peperisse refert Aul. Gel. noct. attic. l. 3. cap. 15.  
p. 103. plures similis, casus recenset *de la Motte*  
l. c. cap. 28. p. 128. confer et *Arnold* tract. de  
partu serotino sc. 324 dierum.

(m) De natura pueri,

(n) Aul. Gel. l. cit.

parvitatem foetus, vel ob pelvis nimiam amplitudinem subinde feliciter sponte perfolvitur. Tres mihi occurrerunt ex hac specie, in uno brachium ad axillam usque extra genitalia pendeat, in altero situs erat transversus, in tertio clunes praeviae. In priori et in secundo versionem neglexerat obstetrix, protractoque tempore fieri non potuit ob aquae diu effluxionem contractionemque uteri circa foetus corporis, in tertio partus acceleratus erat, sic ut exploratione facta jam extra genitalia prodierant nates. (o)

### Ætiologia horum partuum.

§. 68.

Dum vero causae et impedimenta partuum remorantia, accelerantia, laboriosum impossibilemque reddentia, varia et multiplicia admodum sunt; et vel in matre, utero, pelvi, vel in foetu, funiculo umbilicali, placenta, membranis et liquore foetum circumdantis, vel in aliis seorsim seu simul concurrentibus, quaerenda, rite quidem distinguenda veniunt.

I. *Causae ergo accelerati partus sunt:*

1) Dolores vel labores nimis vehementes.

F 2

2) Ori-

(o) vid. Dissertat. meam inaugural. theoret. practic. varii argumenti ad artem medendi et obstetricandi spectantis XXIX April, 1783. Hafn. Pars medic. p. 46. Clar. Roggert etiam talem videre contigit partum. vid. collect. societ. med. Hafn. tom. I. p. 356 et seqq.

- 2) Orificium cito nimis dilatatum.
- 3) Pelvis latitudo solito major.
- 4) Foetus solito minor.
- 5) Tunicarum foetum circumdantium tenuitas.
- 6) Situs five foetus five uteri perfectus simul concurrentes.

II. Partus protracti causae esse possunt.

- 1) Dum mater juvenis, (p)
- 2) Vel primipara. (q)
- 3) Vel dum jam aetate major et grandaeva. (r)
- 4) Dolores non fatis validi. (s)
- 5) Liquoris amnii copia. (t)
- 6) Aquae ante tempus effluxae. (v)
- 7) Crassities tunicarum.
- 8) Fu-

(p) ob genitalium angustiam et sensibilitatem.

(q) ex puerperio quam maxime laborare primiparas effatum est *Hippocratis*, atque id non semper verum esse testatur experientia quotidiana, sunt enim quae primum partum facillime absolvunt, insequentes postea difficilius laboriosusque.

(r) ob partium majorem rigiditatem.

(s) ob matris debiles vires.

(t) nam hinc debilitatur uteri vis contractilis.

(v) unde uteri siccitas, sensibilitas, solet equidem in quibusdam duabus vel tribus septimanis ante partum effluere, quod tamen ab artis magistris *profluvium aquarum spuriarum* dicitur, dum origo ignoratur, quamdiu liquor amnii velamentis adhucdum inclausus partu accedente tactu percipitur, sed forsan ex ruptura tunicarum in parte ejus superiore fundum uteri spectante talem profluvium suum debent natalem.

- 8) Funiculi umbilicalis brevitās.
  - 9) Nativi vel accidentales tumores.
  - 10) Herniae.
  - 11) Prolapsus uteri.
  - 12) Morbi pectoris, phtifis et alii morbi ad respirationem partium infervientium, uti gibbositas. (x)
  - 13) Et tandem plethora.
- III. *Causae partus duri difficilis et laboriosi sunt,*
- 1) Obliquus uteri vario modo situs minori tamen in gradu sc. antrorsum, retrorsum et lateraliter. (y)
  - 2) Constrictio orificii circa collum foetus. (z)
  - 3) Capitis foetus magnitudo connata naturali major.
  - 4) Vel magnitudo morbosa. (a)
  - 5) Ossificatio inter futuras. (b)
  - 6) Situs capitis variis modis perversus. (c)
  - 7) Si nates vel pedes praeviae sunt.

## §. 69.

Haec omnia, si majori in gradu occurrunt, occasionem praebent partui impossibili. His praeterea addere licet.

F 3

1) Foe-

- (x) Notum enim est organa respiratoria quam maxime inferviant coadjuvando partui.
- (y) dirigitur tunc caput non directe ad axin pelvis.
- (z) Scapulae resistentiam tunc faciunt.
- (a) uti in hydrocephalicis.
- (b) ossa cranii tunc ab ossibus pelvis non comprimuntur.
- (c) Diametra enim capitis et pelvis hoc in casu vicissim non correspondunt.



- 1) Foetus biceps alioque modo monstrosus. (d)
- 2) Graviditas extra uterum ex. gr. tubaria etc.
- 3) Membranae vel tumores vaginam praeternaturaliter occludentes. (e)
- 4) Haemorrhagia. (f)
- 5) Convulsiones.

### Signa partus.

#### §. 70.

Signa partus annotanda veniunt, quae in appropinquantis et instantis partus distinguenda.

I. *Appropinquantia* autem sunt,

- 1) *Mucus albus* fluens e genitalibus tummentibus.
- 2) *Dolores leniores* circa umbilicum, praesagientes ab authoribus dicti, secundum longitudinem lumborum percurrentes et inferius ad pelvim terminantes, ad lotium stimulantés, qui primiparas quam maxime ob imperitiam fallunt, quibus tamen sensim cervix uteri magis

(d) Uti nuper mihi ad nosodochium puerperale videre contigit in foetu, qui duo habebat capita.

(e) *Richter* chirurgische Bibliothek 5 Band 1 Stück p. 201.

(f) Si naturae conaminibus relinqueretur talis partus, sub partu moritur foemina uti quotidiana docet experientia.

gis attenuatur orificiumque ejus magis distenditur quod et tunc temporis tenuius et tenuius invenitur.

3) Urinae fit etiam suppressio vel incontinentia, quae omnia a pressione nervorum, glandularum ibidem locorum sitarum, nec non ab incipiente fundi contractione, dilatationeque segmenti inferioris uteri facillime diducuntur.

II. *Instantis jam partus* dolores genuini a praesagientibus sic dictis prioribus eo distinguuntur,

1) *Quod sint fortiores*, iisque uterus fortius contrahitur et foetus ad sui exclusionem incitatur.

2) *Vehementius* igitur evadunt.

3) *Frequentius* incurrunt semperque aucti.

4) *Orificii uteri aperturam* sensim efficientes. (g)

F 4

5) Mem-

(g) Obiter hic annotare licet, quod orificium apertum, signum caeteris non concurrentibus, minus fidum fit, *van Deventer* (nov. lum. obstetr.) subinde jam septimo mense, aperturam uteri ad nummi vel aurei magnitudinem deprehendit. Idem habet *Manningham* (Art. obstetr. compend.) scil. "Apertura oris uteri mulieris gravidae non semper parturitionis est signum certum, nonnumquam enim orificium adeo patefactum in quibusdam invenitur, ut digitum inferri sinat mensem ante partum." *Cel. Saxtorph* narravit exemplum se cognovisse foeminam in tertio gestationis mense constitutam, quae dolores ad partum patiebatur per integrum diem, ipsumque orificium jamjam aper-

- 5) Membranarum liquore amnio repletarum versus orificium *conglobatio*, ad orificii dilatationem multum praestans, quod artis magistris dicitur *Aquae formatio*.
- 6) Ultimi demum adveniunt dolores *conquassantes*, quorum ope totum parturientis corpus vehementer concutitur, quibus praecedere solent.
- 7) Mucus sanguineus tinctus *signatio* dicta a totali orificii deletione indeque orta vasorum minimorum dilaceratione.
- 8) *Sudor* in fronte erumpens.
- 9) Rubor faciei.
- 10) Impatientia et jactatio membrorum.
- 11) Pulsuum celeritas.
- 12) Ejulatus, vocisque raucedo.
- 13) Artuum tremor. (b)
- 14) Vomitus aliquando, qui a *Mauriceau* non malus habetur et a *Manningham* nunquam non utilis, a violento tamen timet, ne laceretur uterus. (i)

Haec

apertum coagulo sanguinis repletum abortum praesagiebat; ast datis remediis convenientibus cessabant dolores, orificiumque per integrum graviditatis tempus, quod feliciter superabat gravida, ad terminum usque partus apertum permansit.

(b) Hoc ultimum prae caeteris experiuntur primiparae secundum *Roedereris* sententiam vid. elem. art. obstetr. p. 84. §. 185.

(i) Nunquam talem vomitum mihi videre contigit

Haec praecipue sunt perfecti partus signa. De caeterum specierum signis jam locutus sum passim in eorum definitionibus et aetiologia.

§. 71.

*Actio partus durationis modo* differt ratione variorum partuum naturae, sic in

I. Partu perfecto plerumque fit spatium 6 aut 8 horarum.

II. In protractis longiore mora procedunt omnia et lentiora gradu perficiuntur.

III. In acceleratis cum praecipitatione fiunt horae spatium, immo citius interdum.

Sequelae partuum naturales et morbosae.

§. 72.

In sequelarum partuum pertractatione eundem conservare ordinem, ut in caeteris capitibus, in animo est, hinc ab hisce, quae post perfectum partum occurrunt, incipiendis. Sunt enim

1) praeter debilitatem, quae omnibus speciebus familiarem;

F 5

2) Len-

in parturientibus, a partu autem saepissime videtur absque ullo insequente damno; verum enim vero in illis, quae haemorrhagiam habent internam, periculosum est symptoma debilitatem ingentem indicans, videturque instare in prioribus a viscerum dislocatione nervos ventriculi irritante, vel a subita evacuatione uti in ultimis.

- 2) Lentis et aequalis uteri contractio haud dolorifica praecipue in primiparis. (k)
- 3) Dein lochiorum fluxus in initio mere *cruentus*, sensim sensimque aquosior et laturae carnis haud dissimilis factus tandemque omnino cessans, post tres vero a partu dies
- 4) Leves insurgunt horipilationes cum cephalalgia, mammarum tensione atque doloribus, qualia symptomata uno verbo *febris lactea* dicitur. Non diu postea iterum restaurantur vires et bene se habent puerperae.

## §. 73.

Longo alio modo res se habent in partibus caeteris, nam ut plurimum sequelae sunt perniciosae. Sic post partum acceleratum a nimis subita relaxatione atque evacuatione abdominis non solummodo

- 1) Debilitates vel virium exhaustio sed et
- 2) Lipothymiae lethiferae insurgunt, talia etiam inducuntur symptomata sed magis subito necantia ab uteri nimis accelerata evacuatione, quia

3) Hae-

(k) Secundum experientiam dexterrimae atque peritissimae primariae obstetricis, nosodochii puerperalis Hafniensis D. Orslowii etiam primiparae haud raro talibus afficiuntur doloribus post partum dictis.

- 3) Haemorrhagia per atoniam uteri, ejus contractionem impeditam, inducitur.
- 4) Vel etiam aliquando uteri producitur inversio atque prolapsus.
- 5) Nec non perinaei laesio, immo disruptio per capitis foetus acceleratum transitum per genitalia externa causatur, (1)

foetui tali praecipitatione excluso a lapsu versus pavimentum vel aliud durum corpus

- 1) Laesiones cranii aliorumve membrorum, imo haud raro
- 2) Mortem supervenire potest.

§. 74.

A partu protracto periculosa si non lethalia insurgunt, tam matri quam foetui damna. Nam a diu durante pressione partium tam sensibilibus, uti sunt uterus et vagina tempore partus, et ab hac iterum inducta irritatione.

- 1) Affluxus versus has partes invitatur sanguinis.
- 2) Vasa tunc inflantur, distenduntur.
- 3) Siccitas, attritus, calor vel potius ardor tandemque

4) In-

(1) Interdum proh dolor! ab obstetricantium negligentia per talem perinaei disruptionem, vagina cum intestino recto unum modo constituunt canalem cum magno miserum incommodo. Experientia quotidiana docuit hanc laesionem esse incurabilem.

- 4) Inflammatio producitur, quae, si non ante tamen post partum lethalis esse potest, qualis fors a diu protracta capitis compressione apoplexiam producente etiam foetui supervenit.

## §. 75.

*Quoad sequelas laboriosi partus* fere conveniunt cum iis, quae jam in praecedenti paragrapho allatae sunt, nisi quod praeter inflammationem partium partui destinatae alia non minus periculosa interdum inducantur incommoda, ex. grat.

- 1) Inflammatio vesicae urinariae,
- 2) Inde orta ischuria dolorifica ejusque sequelae, uti sunt
  - a) Distensio justo magis,
  - b) Disruptio,
  - c) Vel vesicae paralyfis,
  - d) Phraenitis. et f. p. (m)
- 3) Dein etiam in tali partu observatur, quod ossa pelvis ab invicem separentur (n) claudicationemque molestant causent.

## Quod

- (m) Cerebrum ut plurimum affici in ischuria diu persistente a resorptae forsitan acris urinae particulis, omnibus peritis notum est.
- (n) Hodiernorum nonnullorum obstetricantium est opinio hanc ossium pelvis separationem in omnibus partibus fieri, quia iis aliquando in puerperarum cadaveribus videre contigit horum ossium cartilagine ab humorum affluxu uti credunt tum-

Quoad foetum, duplici modo rebus sic se habentibus perire potest:

- 1) Vel protracta capitis inclavatione ossiumque cranii intropensione sc. si caput praevium est,
- 2) Vel per funiculi umbilicalis pressionem si foetus pronus jacens pedibus vel clunibus sese praesentat in partu.

§. 76.

Quemadmodum in partu laborioso periculum mortis tam foetus quam matris instat; sic etiam non mirum est hoc adhuc magis metuendum *in partu sive per se sive per accidens impossibili: in priori enim casu*, non solummodo iis mors inducitur.

- 1) Per causas jam in laborioso partu recensitas.
- 2) Sed etiam per rupturam uteri vel tubarum, quae aliquando in hisce accidit, mors insequi poterit.

*In secundo casu*

1) Vel

tumefactas ligamentaue relaxata. Verum enim vero nihil haec monstrant Phaenomena, nam claudicatio quae post talem separationem sequi debuisset, quaeque etiam in partu laborioso sequitur, in caeteris partuum speciebus deficit. Ut taceam de fontibus adhucdum ignotis, unde talis humorum affluxus originem habere possit, nec etiam monstrare possunt, annon illa subjecta in statu eorum virgineo tumefactas tales cartilagineas habuissent.



- 1) Vel per haemorrhagiam sc. labefactantur perfundanturque vires atque actiones vitales.
- 2) Vel per convulsiones sc. si ante orificii uteri aperturam jam superveniunt, pereunt et mater et foetus, si non subito apta aplicantur adminicula atque remedia.

## §. 77.

Etsi equidem adhuc de characteribus et signis partus gemellorum nihil locutus sum, quia secundum meam experientiam non multum differunt a partu perfecto (o), tamen sequelas eorum, quia saepissime occurrunt sicco non possum pertransire pedē, quia saepe periculum mortis tam matri quam foetui vel utrumque simul producant.

- 1) Fit enim aliquando, quod sub partu prioris foetus solvatur placenta, hinc haemorrhagia perire potest relictus adhuc in utero alter, vasa enim sanguifera unius placentae communicationem ut plurimum per anastomofin habent cum alterius, vi placentae, vasis.

2) Si

(o) Adnotandum tamen venit, quod in partu gemellorum, aliquando ambo artis ope ob perversum eorum situm, extrahendi sunt, interdum vero unus eorum sponte, alter vero lege artis excluditur, haud raro vero, capitibus amborum praeviis facile absque ullo damno unus post alterum solius naturae moliminibus excutitur ex utero foetus. Vid. Dissertat. m. inaug. antea citat. pars obstetr. p. 84.

- 2) Si vero non solummodo placenta exclusi foetus, sed etiam in utero relictī, iusto citius solvatur, certo certius est, ab eadem mori causa parturientem.
- 3) Praeterea etiam docet quotidiana experientia, quod sic dicti dolores post partum in gemellorum partu, vehementiores sunt quam post unius partum.

Caput V.

De signis foetus mortui.

§. 78.

Peractis uti mediocritas tulit ingenii, quae ad omnium fere partuum specierum affectiones tam naturales quam morbosas pertinent, tradenda equidem hoc loco essent peragenda in hac vel illa specie, atqui potius, uti mihi videtur, haec ab artis magistris horumque scriptis quam a me petenda. Experientia mea adhucdum nimis tenuis est, quod in omnibus partibus, encheireses et medela audaciter aliis recommendare possem, compilare vero et ab aliis authoribus transcribere et pro meis vendere, non nostrum est.

Dulcius enim ex ipso fonte bibuntur aquae. Necessarium tamen mihi videtur, quaedam monenda circa signa infantis mortui, ne nimis cito ad instrumenta scindentia accedamus, dum haec signa valde aequivo-  
ca,

ca, dubia et saepissime fallacia admodum sunt.

§. 79.

Aliquando moritur infans diu ante partum, aliquando non nisi sub partu.

I. *Suspicionem foetus mortui ante partum dant,*

1) *Gravior gravidae lapsus, quem inter aliquot dies excipit partus praematurus.*

2) *Pondus ingens in hoc vel illo latere, dum gravida devolvitur in lecto huc vel illuc.*

3) *Ventris subsidentia et mammarum flacciditas.*

4) *Aquarum profluvium diu ante partum.*

Signum hoc vero non ubique certum; constat enim pluribus observationibus, foetus in lucem prodiisse vivos, quamvis aquae per plures dies ante partum effluxerint.

5) *Motus Embryonis defficiens.* Atqui et hoc signum fallax, varia enim dantur, quae motum foetus vivi quamvis minus perceptibilem reddunt, uti

a) debilitas infantis.

b) Minor liquoris interstitialis copia (p), dum tunc uterus circa infantis corpus arctissime complectitur.

c) Funiculi brevitatis naturalis umbilicalis.

d) Vel

(p) Notum enim est, quod liquor interstitialis ad faciliorem foetus motum inservit partim, partimque etiam impedit, quod foetus nec tam facile ab externis in matris ventre factis violentiis laeditur.

- d) Vel ejus circa collum extremitates-  
que circumactio.
- e) Infantis moles magna nimis.
- f) Gemellorum praesentia, et s. p.
- g) Morbi etiam acuti matris multum ad  
minorem foetus motum perceptibi-  
lem afferunt.

Sic novi foeminam, quae circa septimum graviditatis mensem feбри corripiebatur acuta, quaeque aiebat, a primis morbi diebus foetum nulla vitae dedisse indicia. Dolores, quos sentiebat in infimo ventre, metum de abortu mihi incutiebant, memori effati divi *Hippocratis*, quod mulier utero gerens morbo acuto correpta necesse sit, ut abortiat; nec antea morbum curari posse credebam. Cel. *Saxtorph*, quem in consilium vocaveram, mecum sentiebat; convalescit tamen post paucas hebdomadas citra abortum, nec diu post foetum enixa est vivum.

Imo foetum mortuum in nonnullis locis jam putrefactum vidi, et mater tamen affirmabat, se sensisse ejus motum ad ultimum tempus partus usque.

§. 80.

II. *Sub partu morientis foetus signa petuntur,*

- I) *Ex frigore, pulsus absentia in funiculo umbilicali foras propendente, quod verotutum non est signum, (q) nam dependet certitudo hujus signi partim a tem-*

(q) Conf. cel. *Plenck* Element. art. obstetr. p. 85.

temporis longitudine, quo pende-  
 bat, partim etiam a majore vel minore ejus-  
 dem compressione et sensibilitate explo-  
 rantium digitorum. Bis enim de con-  
 trario convictus fui, cessabat vel cessa-  
 re videbatur pulsus in duobus infanti-  
 bus, quorum funiculus extra propende-  
 bat, quique in lucem editi mortui vi-  
 debantur, tamen remediis excitanti-  
 bus ad vitam evocati fuere. (r)

2) *Fontanellis et arteriae temporalis pulsus de-  
 fectus* pro certo a nonnullis assumitur  
 mortis signo, (s) sed eadem, quae de  
 funiculo diximus, etiam hic applicare  
 possumus.

3) *Cutis e quadam parte corporis separatio*, ex  
 gr. brachii et pedis pendentis inter in-  
 fallibilia foetus mortis signa numera-  
 tur a *de Chauffepie*, (t) negatur vero ab ali-  
 is; (v) nam cutis cujuscumque partis  
 a pressione et constrictione orificii gan-  
 graenosa et laesa separari potest, et di-  
 gi-

(r) Videtur ergo ex hoc signo concludi posse tan-  
 tum, infantem in summo versari periculo, non  
 certissimum mortuum esse.

(s) Teste *Roederero*, talis pulsatio in fontanellis rarif-  
 sime, si unquam foetus, licet vivat, percipi potest,  
 quod tamen cum certa limitatione accipiendum  
 fit, nam equidem saepissime ad amissum perci-  
 pitur.

(t) *Neuer Hebammen Wegweiser* p. 188.

(v) *Smellie* Lib. citat. p. 84. it. *cel. Plenck* I. c. p. 85.

gitis explorantibus haerere, foetu omnino vivente.

- 4) *Foetor et effluens mucus putridus e vagina non semper pro tuto mortis signo assumitur a Mauriceau, (x) ait enim author, originem habere potest a putrefacto in uteroque diu retento sanguine, vel etiam uti, placet Lewret (y) a morbo uteri locali; vero enim vero foetor seu mephitis cadaverosa a cel. Plenck (z) pro unico foetus mortis signo, si alia quam caput pars praevia est, habetur. Cave tamen, ne meconium effluentem natibus praeviis pro signo putrefactionis, vel mortis foetus assumes. (a)*

§. 81.

*Pro certioribus vero signis assumuntur a nonnullis (b), ubi caput praevium est.*

- 1) Capitis mollities, (c)

G 2

- 2) Stri-

(x) vid. *Lewrets Kunst der Geburtshülfe* pars 2. p. 54.

(y) L. part. et pag. nuper cit.

(z) *Libr. citat.* p. 85.

(a) Meconium quidem effluens capite bene sito, debilem, non vero mortuum indicat foetum. *Roederer elem. art. obst.* p. 181. §. 383.

(b) Vide *Wrisberg observ. de sign. viv. foetus et mort.* Göttingae 1780. uti etiam *Plenck l. c.* p. 84.

(c) Caput foetus molle, non oedematosum vel tumefactum etiam a *Mauriceau* pro certissimo signo mortis conclamatur, hinc sequitur, tumorem capi-

- 2) Stridor ossium cranii inter sese col-  
lapforum,
- 3) Pulsationis in fontanellis defectus,
- 4) Epidermidis secessus spontaneus,
- 5) Motus foetus nullus,
- 6) Mephitis cadaverosus,
- 7) Liquoris amnii saniosi vel putridi ef-  
fluxus.

Hisce septem signis praesentibus assert saepe citatus *Plenck*, se nunquam foetum vidisse vivum, ac his, quandoque non omnibus praesentibus, foetum vidisse mortuum.

E contra a *Smellie* omnia signa inter incerta numerantur, excepta separatione integumentorum cranii sic, ut ossa nuda tangantur.

§. 82.

Ex hisce ergo sequitur, quod nunquam nimis festine ad instrumenta scindentia confugienda sit, quia nullum signum per se infallibile est, et certitudo vitae et mortis infantis solummodo a pluribus simul concurrentibus signis quam maxime dependere.

pitae vitae esse signum, quod vero contra meam et aliorum est experientiam, saepe enim vidi foetus mortuos expulsos cum capite tumido tensoque praevio, sed libenter concedo cum *Lewreto* (vid. *Kunst der Geburtshülfe* Part. 2. p. 55.) quod illud signum monstret foetum, vixisse adhuc capite in aperturam pelvis superiorem intrante.

## Caput VI.

De febris puerperali, in nosodochio Hafniae anno 1781, observata.

## Praemonenda.

§. 83.

Febris puerperalis praesertim descripta a medicis Anglicis *Hulme* (d), *Leake* (e), *Whyt* (f), *Kirklander* (g), *Home* (h), *Johnstone* (i), *Thompsons* (k), *Maning*, *Denmann*, *Bu-ther* et aliis, morbus est epidemicus aequè Londini, Parisiis ac Hafniae meritoque inter notabiliores et miserabiliores numerandus, dum nec junioribus, nec vetulis parcat, aequè infestus partum naturalem ac praeternaturalem laboriosumve passis, quin subinde embryulci arte adjunctae immunes prorsus manent, aequoque pulsat pede pauperum ta-ber-

G 3

ber-

(d) Von der Kindbetterinnen Fieber. Leipz. 1722.

(e) Pracktische Anmerkungen über verschiedene Krankheiten der Kindbetterinnen und Schwängern.

(f) Von der Behandlung der Schwängern und Kindbetterinnen.

(g) Traetise of childbed femers and the methode of preventing them.

(h) Clinische Versuche p. 75. et seqq.

(i) Saml. auserles. Abhandl. zum Gebrauch practischer Aerzte. 6 Band I Stück p. 103. et seqq.

(k) Ibid. 3 Band I Stück. p. 71. et seqq.



bernas regumque turres, praecipue observatur in nosodochiis; cujusque productum credit *Whyt*, cum eoque *Ackin* (l), causam febris puerperalis quaerit in aëre nimis clauso aut impuro nosodochiorum, nec non *Pen* (m), exhalationibus putridis, quae a puerperis simul decumbentibus, continue inhalantur.

## §. 84.

In nosodochiis equidem ob numerum majorem puerperarum simul decumbentium vehementius grassari, communis est opinio omnium, qui de hac febre scripserunt. Atqui non omnes circa morbi causas praecipue proximas, symptomata et medelam concordant, unde placet, primo morbi historiam enarrare, prout a variis authoribus supra allatis descripta habetur, dein epidemiam a me observatam in nosodochio praecipue anno 1781 grassantem fideliter tradere, demum ex horum summa dabitur locus in indagandis causis sive proximis sive remotis hujus peculiaris febris.

## §. 85.

Febris autem haec puerperalis, uti ab authoribus traditur, incipit nunc primo, quarto, quinto, undecimo die, nunc tardius a partu, uti caeterae febres omnes a causa interna ortae, horripilatione et frigore, quod vero in hac

(l) Thought om hospitals Lond. 1771.

(m) Pratique des accouchem. Lib. 2. cap. 1. p. 268.

hac febre vehementius, quam in aliis febribus continuis; tunc insequuntur cephalalgia, fitis intensa, dolores in infimo ventre vehementiores constantioresque, quam dolores, qui ordinarie a partu oriuntur, qui etiam subinde remittunt, dum in hac febre continui sunt et constantes; adsunt praeterea nausea, vomitus biliosi, ut in cholerae morbo et diarrhoeae tales, venter tumens, ad tactum valde dolens, lingua sordida, fusca, sapor amarus, nauseosus, somnus inquietus, non reficiens, pulsus celer, inaequalis, aliquando fortis et plenus, urina turbida, mendax, stranguriam, disuriam, enuresin quidam notant, quidam non, et ut symptoma in variis puerperis obvium familiare considerant, a quibusdam notatur lochiorum suppressio vel imminutio, a quibusdam non.

§. 86.

Quo citius morbus a partu invadit, eo periculiosior, lethalior. Plurimae intereunt, pluresque in nosodochiis, quam in urbe, paucae convalescunt.

§. 87.

*Dies mortis* incertus, aliquando primo ab invasione nyctemero contingit, aliquando non nisi ante decimam septimam diem.

*Signa mortis appropinquantis* sunt:

- 1) Subita doloris ventris cessatio sine causa manifesta,
- 2) Sudor topicus,

- 3) Pulsus debilitas nimis vel intermit-  
tentia,
- 4) Diarrhoea foetida,  
quae mentis constantia, tranquille et sine  
convulsionibus plerumque sequitur.

Sudor aequalis, calidus, universalis, criti-  
cus aliquando, diarrhoea nunquam, tamen  
diarrhoea diuturna aliquando salutem affe-  
runt.

## §. 88.

*Cadaverum obductio*

- 1) *Johnstone* uterum contractum, inflam-  
matum et pure obductum monstrabat.
- 2) *Hulme* et *Leake* omentum ileum in-  
flammatum et pure corruptum.
- 3) *Alia* intestina aëre turgida atque di-  
stenta valde.

## §. 89.

## Causam morbi proximam quaerunt

- 1) *Hippocratis* (n) in lochiorum suppressio-  
ne uterique inflammatione,
- 2) *Van Suijen* in lactis repulsione,
- 3) *Hulme* et *Leake* in intestinorum et o-  
menti inflammatione, suppuratione et  
corruptione,
- 4) *Alii* in contagio, miasmate aëris pecu-  
liaris, nec non in animi moerore, quae  
dein fusius illustranda, de indole qui-  
dam mere inflammatorium, plurimi in-  
flammatorio putridum statuunt.

## §. 90.

(n) De morb. vulgar.

§. 90.

*Medelam* igitur quod attinet

- 1) Quidam totam spem ponunt in repetitis sanguinis missionibus, sc. quam diu pulsus plenus et durus, cruor crassa apparet inflammatoria tectus, et in methòdo antiphlogistica.
- 2) Alii omnino rejiciunt venae sectiones et emetica, laxantia, oleum Ricini praeter caeteris, clysmata mollia commendant.
- 3) Opiata alii, quae vero ab *Horne* improbantur, utpote summa noxia, si febris sit ex inflammatorio siue ex putrido genere.
- 4) Cortex peruvianus aliaque antiseptica commendantur ad putridum miasma corrigendum.
- 5) Topice laudatur oleum volatile pro inungendo abdomine, nec non vesicans latum abdomini impositum.

§. 91.

Febris haec in nosodochio puerperis dicta ante aliquot annos grassabatur, sensim sensimque deleta, denuo caput erexit, contra spem mense Junio 1781.

A. *Symptomata* autem in hac febris occurrentia varia erant, nec uno procedebant tenore in omnibus.

- 1) Quaedam enim morbo ingruente horrorem et frigus sentiebant, etc. ab aliis jam notatum,
- 2) Quaedam statim nauseas,

- 3) Quaedam mox dolores in infimo ventre.
- 4) Saepe aderant signa tanta saburrae primarum viarum, sc. sapor nauseosus, cephalalgia, lingua fordida, oppressiones circa praecordia, ut cum *Butter* statueres facile causam morbi revera consistere in collectione saburrali ventriculi,
- 5) Saepe concomittabantur etiam dolores vehementes in toto abdomine, pulsu pleno et duro.
- 6) Saepe iterum dolores tantum in alterutro percipiebantur latere, cum pulsu tremulo parvo.
- 7) Ut plurimum tamen complicabantur simul symptomata saburrae putridae cum inflammationis indiciis, uti ab omnibus fere authoribus traditum.

## §. 92.

*Quoad invasionis tempus* diversum quoque erat in diversis; dum haec nempe aegrotabant altera a partu die, aliae tertio, quaedam quarto, quaedam demum octavo vel nono die.

## Signa morbi praefagia.

- 1) Facies ruberrima, oculi tristes hebetesque, signum mihi fuit pathognomonicon in gravidis, si foetum enixus certo certius febris puerperali laboratum iri.

2) In

2) In partum enixis sudor mox prorumpens peculiarem et sui generis proprium spargens odorem, easdem etiam haud immunes a morbo mansuras indicium mihi dabant certum, in epidemia Hafniensi. Subinde talis vero sudor non ante quintum aut sextum morbi oriebatur diem, qui minime criticus erat, dum aequae ac diarrhoea decursu morbi orta certam praesagebat mortem.

3) Foeminae indole irritabiles aut sensibiles, tristes ac inter spem metumque viventes, uti habet *Leake*, citius atque vehementius afficiebantur, fereque certo peribant praecedente praesertim diarrhoea putrida.

4) Rarissime alacres suaque sorte contentae hac corripitur febre observatum est, nisi subinde leviori modo facileque superabili, modo principiis obstaremus, nec sera medicina paratur. (n)

### Mortis prodromi.

§. 93.

*Mortis prodromi* per diem unum aut alterum erant:

- 1) Dolorum abdominalium cessatio,
- 2) Rubedo uni ac pallor alteri generum infidens cadaverosus,

3) Ocu-

(n) Patet et hinc vis animi pathematum in hunc morbum producendum.

- 3) Oculi tristes ac caliginosi,
- 4) Pulsus parvus, tremulus, intermittens,
- 5) Abdomen maxime tumens, nunc molle, nunc durum,
- 6) Clysterum applicatorum inefficacia,
- 7) Vomitus continui,
- 8) Singultus,
- 9) Raro delirium,
- 10) Sed saepius tendinum subsultus et carphologia,
- 11) Linguae tremor,
- 12) Anxietas,
- 13) Inquietudines et membrorum iactationes.

### Effectus remediorum exhibitorum.

§. 94.

*Quoad curam*, ubi signa aderant saburrae primarum viarum, pari passu cum signis inflammatoriis, emetica data nocebant, nec quidquam boni tamen praeftabant emeticorum omissio;

1) *E laxantibus lenioribus* tarde admodum solvebatur alvus, nihilominus demum inde excitabatur diarrhoea foetida, funesta,

2) *Enemata* leve afferebant levamen pro tempore saltem, saepius tamen repetita inutilia erant et meteorismum inducebant, quod signum erat lethale, in quibus sponte citra clysteres fiebat,

3) *Opium* sive intus sumptum, sive extus per clismata adhibitum, nihil ju-

vabat vel ad inhibendam diarrhoeam, vel vomitum compescendum, quique etiam resistebat pulveri ex magnesia cum succu citri sub actu effervescen-  
tia adhibito.

- 4) In *singultu* moschus ad 5 vel 6 grana pro dosi nihil efficiebat, quamvis laetus recordor me sanasse aegrotam in urbe tali febre vehementissimo singultu laborantem illius medicaminis ope.
- 5) *Vesicantia* excitabant bullas magnas ferro foetido plenas, sed praeterea nihil ad sanitatem conferebant.
- 6) *Pulsus durissimus* post bis reiteratas phlebotomias ad uncias decem, cum debili ac parvo comitabatur in quibusdam, praesertim in hisce, quae morbum ad tertium celabant diem, et statim confugiendum erat ad corticis usum, ne animam cito efflarent; dum e contra, quae morbum statim aperiebant, absentibus sc. signis primarum viarum sordium una indegebant tantum venae sectione, et mixturae camphoratae acidae uncia una singulis horis per 24 horas continuando. (o)

In

- (o) Ab initio enim semper venae sectio ad summum tenenda instituienda et camphorata interne efficaciora evadent remedia, sc. quamdiu status adhuc merebat inflammatorius: sera vero parabatur medicina, omni licet diligentia adhibita, dum malum invaluerat per tres aut quatuor dies.



In quibusdam sanguinis missionibus ad sextam usque vicem quamvis institutis, pulsus manebat durus ubique ad ultimum usque halitum, cruor crassa tegebatur inflammatoria, in aliis cum maximo dolore et pulsu plenissimo, sanguis sanissimus et omni nota bonus oculis apparebat.

7) *Sanguis grumosus* mortem fores pulsare certo certius indicabat.

### Mortis dies.

§. 95.

*Mortis dies* incertus erat, contingebat enim 2do, quarto, 14to, 17mo immo 21mo, quin et primo ipso die morbi, quod etiam ab aliis annotatum. (p)

Ca-

(p) Haec annotata circa febrem puerperalem in nosodochio Hafniae observata, quibus haud immerito putavi locum concedendum in hac tractatione, haud omnino conveniunt cum hisce, quae de hac febris tradidere scriptores celeberrimi. Cum autem tempore, quo mihi concessum fuit commorari in nosodochio puerperarum, quove haec febris a me hic descripta ibidem grassabatur, (quamque tamen non aliter ac febrem puerperalem vocare possum) licet magna adhibita attentione alia ac a me modo describenda signa animadvertere haud licuit, operae pretium duxi non deflectere a veritate et visa et reperta tantum referre. Facile equidem foret dictis addere pondus, si excerpere vellem varios casus ex proto-  
collo

Cadaverum obductio.

§. 96.

*Anatomia defunctorum* ut plurimum de-  
tegebat

1) *Mesenterium* variis in locis inflamma-  
tum, hinc inde gangraena corruptum,  
simul cum magna puris male olentis  
quantitate in imo ventre. (q)

2) In

collo nosodochii, omnino sibi similes et traditis  
prorsus analogos; sed dum mihi videbatur inde  
non magnam lectoribus instare utilitatem, casum  
vero hinc singularem et memorabilem enarrare  
haud pigebit. Foemina partu instante intrat no-  
socomium, partus rite ac naturaliter procedit,  
lochiae debito fluunt modo, ac octavo post par-  
tum die tam bene se habet, ut pararet se ad exi-  
tum circa vesperam. Nescio tamen, qua de causa  
cogitur morari ad crastinum atque nocte eadem,  
horam circiter nonam, conqueritur de ventris  
doloribus, sitique intensa, pulsus erat valde du-  
rus, sed absentibus saburrae signis, alvo eodem-  
que die soluta sponte; venam ei seco et campho-  
rata exhibeo, matutinis horis symptomata eadem,  
ideo denuo vena aperitur, insequente paulo post  
parum levaminis. Post meridiem pulsus fit par-  
vus, tremulus, intermittens cum levi insurgente  
singultu, cortex et moschus magna dantur in do-  
si, sed ante sextam vespertinam moritur abdomi-  
ne valde turgido.

(q) Ergo ne haec febris illa mesenterica maligna a  
*Baglivio* (opera omnia medica p. 51.) cujus cau-  
sam deducit a viscerum phlegmone aut eresipela-  
tode; praesertim dum *Horne* etiam causam hujus  
fe-

- 2) In quibusdam intestina *aëre* solummodo inflata reperiabantur,
- 3) Paucae habebant *uterum inflammatum* idemque *Leake* asserit, non quaerendam esse causam in metritide, nam uterus nunquam inflammatione apparet corruptus, nisi forsan in minimo gradu et non a causa primaria; igitur seu idiopathice, sed secundaria et sympathice. Excipias quaeso mulierem, cujus historiam paulo ante retuli, quae vera laborabat metritide aut uteri inflammatione.

### Corollaria.

#### §. 97.

Ex hisce omnibus rite pensitatis constat, haud facile esse determinare, ad quamnam classem referenda sit haec febris, sc. num ad putridam, num ad inflammatoriam, num demum ad compositam et complicatam ex hisce binis. Est ne contagiosa, quaerendave ejus origo in aëre, diaeta seu vivendi ratione. Sane multa licet proferre in medium utrinque sive negando sive affirmando, uti patebit ex dicendis.

1) *Pro inflammatione viscerum abdominalium, intestinorum, omenti, uteri militans:*

a) *Sym-*

febris quaerit in erysipelate, cum in utroque morbo valeant laxantia et Ven. Section. *Leake* vidit omentum ut plurimum corruptum.

- a) *Symptomata quaedam*, dolores nempe, febris valida pulsusque durus.
- b) *Methodus antiphlogistica saepe iuvans*, a iuvantibus et laedentibus enim sumenda est indicatio.
- c) Inflammatio visa repertaque a quibusdam in cadaveribus.

Refutat vero *Horne* hypothesin de inflammatione et praesertim uteri, cum

- 1) In metritide dolores adsint in regione uteri, non vero extensi in tota abdominis regione, uti in hac febre puerperali.
- 2) In metritide potius alvi constipatio, quam diarrhoea.
- 3) Metritis minus periculosa et methodo antiphlogistica optime cedit, febris puerperalis non ita: adde quod ut plurimum nulla signa gangraenae in utero defunctorum conspiciantur.
- 4) Ad enteritidem quod attinet idem opponitur, nec non pulsus conditio, quae in febre puerperali saepissime fortis et durus, in intestinorum inflammatione plerumque debilis visa et reperta; aliquando in cadaveribus ad effectus potius quam ad causam morbi referenda.

§. 98.

II. *Alii putridam indolem morbi statuunt*, et a copia bilis deducunt, uti *Denmann*, dum  
H  
ejus

ejus secretio graviditatis tempore intercipitur valde, indeque insurgunt nausea, vomitus, oris amaror, aliaque signa putredinis, quae remedia antiseptica desiderant. Atqui haec sola non juvare potuit, satis ex observatione omnium, qui de hac febris egerunt, constat. Copiosa bilis symptoma, non causa morbi esse potest, sc. a spasmodicis constrictionibus et doloribus ventris facile procreanda.

## §. 99.

III. *Lochiorum suppressionem cum Hippocrate pro causa febris puerperalis agnoscere vetat consideratio.*

- 1) Quod nulla detur acrimonia in lochiis, ut inde tantum insurgat malum.
- 2) Quod lochia saepe supprimantur absque insequenti tali febre.
- 3) Quod lochia saepe fluant in febris puerperali laborantibus.
- 4) Quod diu jam a lochiis naturaliter suppressis oriatur saepe haec febris.

## §. 100.

IV. *Afferentibus cum van Switen causam morbi residere in lactis resorptione seu metastasi, opponendum.*

- 1) Febrim lacteam oriri tertio die, puerperalem non raro undecimo.
- 2) Lactantes ea quoque affici,
- 3) Pauco lacte gaudentes non semper ea corripiti.

4) Magnam habentes copiam lactis saepe febrim hanc pati.

V. In diaeta aut victus ratione minime quaerenda causa morbi, dum pro varia hominum conditione, quos invadebat, varia admodum erat vivendi ratio ac norma.

§. 101.

VI. Qui contagium negant, plures quidem affici inde debere quam quidem affectae, si contagiosa esset, credunt, plures enim in nosodochiis simul jacent, subindeque in nosodochio Hafniensi duae jacebant utrimque ad latus vehementer aegrotantes citra ullam infectionem,

Nec magis tutum tamen videtur prorsus negare miasma contagiosum in hoc morbo, dum multae praecipue in urbe aequae inter pauperes, pauciores licet ac inter divites, febrī hac periere.

In aëre ergo haud immerito latere miasma morbo producendo apto cum *Leake* aliisque libenter concedo,

§. 102.

Dantur et quaedam causae disponentes huic febrī gignendae, aptae, uti quibusdam visae. Sic *Hulme* pro causa praedisponente venditat uteri pressionem supra partes, dein secundum suam hypothesein inflammandas; atqui resultat *Whyt* dicens, potius ante quam

post partum fieri debere morbum, et a partu cessare statim, dum talis pressio cessat. Praeterea in primiparis potius daretur occasio ad morbum, quam in hisce, quae pluries peperere, dum iisdem facilius muscoli abdominales cedunt, quod tamen experientia non testatur, dum hac facilius quam illa feбри puerperali corripuntur: adde, quod inde non consequatur ratio, cur morbus potius in nosodochiis, quam in urbe observetur, nec certius efficiantur feбри puerperali, quae partu laborioso pariunt, quod juxta *Hulmii* hypothesein necesse esset.

## §. 103.

Num forsan *consensui et sympathiae* tribuenda mali propagatio? haud equidem ita absolum videtur, etenim in nosocomio saepissime una querente de dolore lateris dextri, statim altera audiebatur eandem proferens querelam. Haec nauseas et oppressiones circa praecordia incusans, altera de iisdem querebatur quoque.

De tali sympathia plura scripsere magnus *Boerhave* (r) ejusque dignissimus nepos *Kaav Boerhave* (s) aliique.

Notum atque tritum est proverbium: oscitante uno oscitat et alter, sic per mirum homi-

(r) De morbis nervorum.

(s) Hippocrat. impet. faciens.

hominum consensum ridemus cum ridentibus, flemus cum flentibus; nec oggerere licet, quod in urbe nullus tali consensui locus, ubi non simul in uno plures jacent cubiculo puerperae, nam ex audita amicarum et garrularum relatione idem contingere poterit; quin ex diariis publicis, ubi necrologia puerperarum notatur, idem fieri, non est quod dubitemus. Terrore excitato in gravidis jam jam parituris, uti in ipsis puerperis: ex timore enim languet humorum motus, vasa elasticitatem emittunt, transpiratio impeditur. A suppressa transpiratione innumerabiles oriri morbos post *Sanctorium* in Italia, *Dodart* in Gallia, *Keil* in Anglia, *De Gorter* in Hollandia, omnes annotarunt clinici. A timore corpora aptiora reddi ad contagium suscipiendum in morbis epidemicis assertit *Tissot* (t) ex *Willisio*, experientia idem comprobatur in peste, in variolis. Moerorem sufficere generandae huic feбри statuit *Leake*, *Hume* et alii.

§. 104.

Rogabit quis forsan, undenam consensui locus in prioribus morbo correptis? Ad hoc respondeo: primam morbi labem latere posse in quam plurimis rebus aërisque miasmate

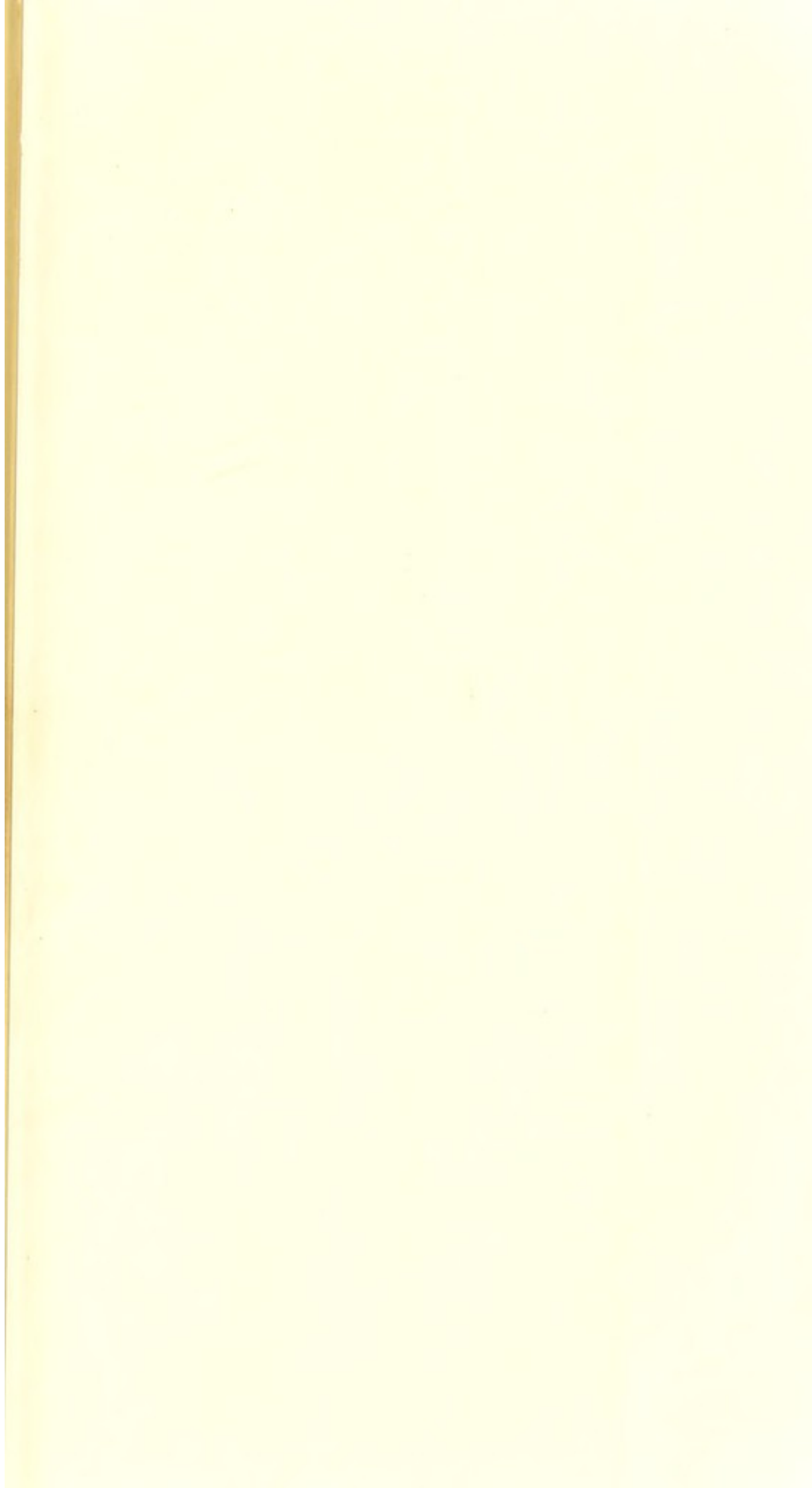
(t) Von Nerven Krankheiten 2 Theil.

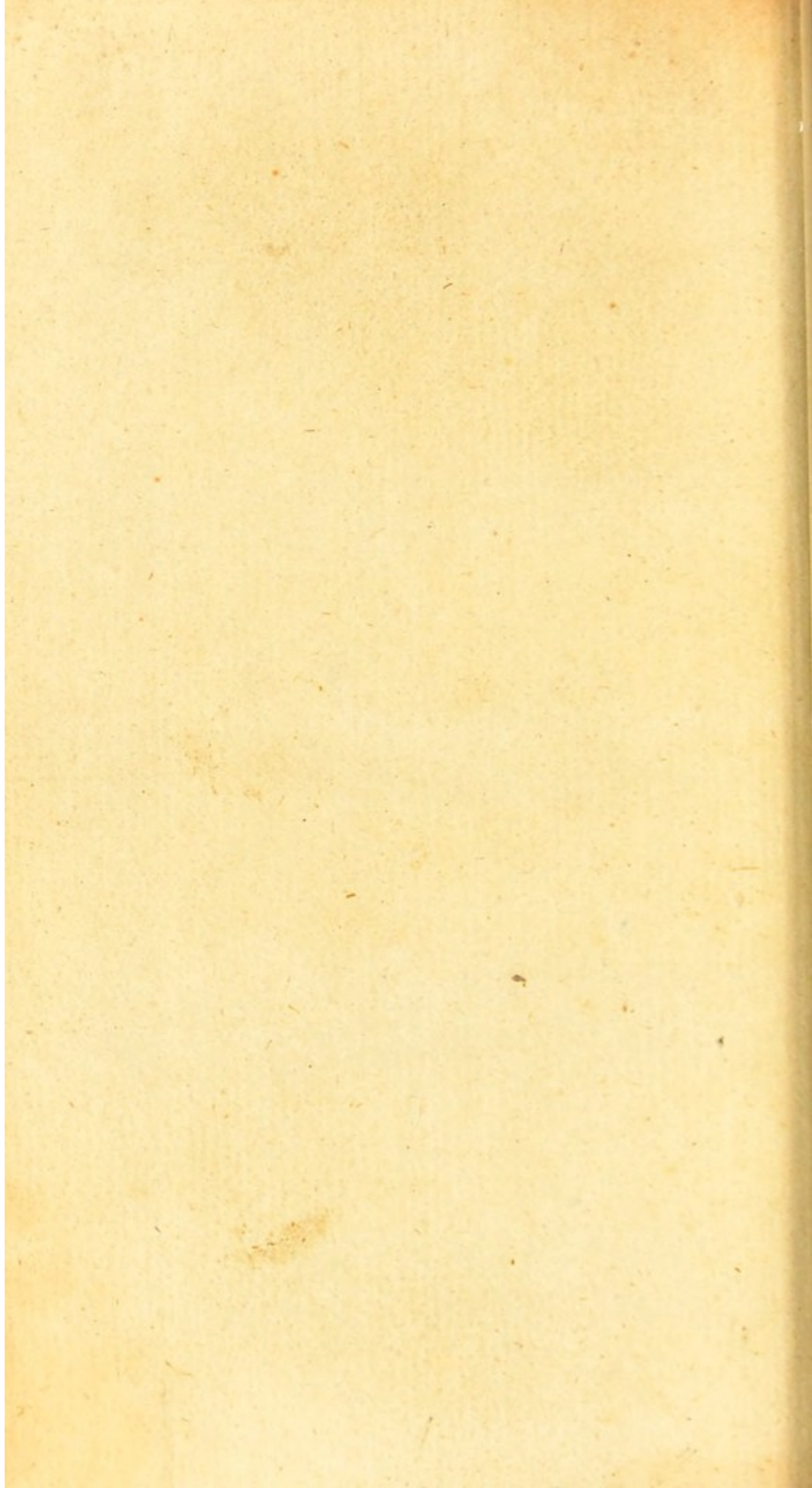


te praefertim, animi moerore, diaeta prava, oeconomiae animalis ejusve mechanismi omnimoda mutatione in gravidis et puerperis, quae facile corpus disponunt ad quemvis morbum suscipiendum. Morbi vero propagatio non proprie in qualitate aëris noxia, sed in consensu sympathica quaerenda.

Tantum.







12



TIGHT BIND  
NARROW GUT



